

On the rebound

Inrichting van de bovenschoolse ondersteuning
in de regio Noordoost-Twente

2014 Nederlands Jeugdinstituut

Het Nederlands Jeugdinstituut heeft deze studie verricht in opdracht van het samenwerkingsverband Noordoost-Twente.

Auteur

Corian Messing

Nederlands Jeugdinstituut

Catharijnesingel 47

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

Telefoon (030) 230 6505

Website www.nji.nl

E-mail c.messing@nji.nl

Inhoud

1. Aanleiding en onderzoeksvraag.....	5
1.1 Beoogde resultaten en producten.....	6
1.2 Opzet en werkwijze	6
2. Samenvatting	9
3. Doelgroep	13
4. Centraal en/of decentraal.....	19
5. Preventief en centraal curatief	25
6. Inzet personeel.....	31
7. Aansluiting met het VSO	35
8. Toeleiding en de rol van het CAT.....	37
Het Nederlands Jeugdinstituut.....	43

1. Aanleiding en onderzoeksvraag

Het SWV Noordoost-Overijssel bestaat uit zes reguliere VO-scholen, twee scholen voor praktijkonderwijs en één school voor speciaal onderwijs. De schoollocaties staan verspreid over Hardenberg, Ommen en Dedemsvaart en ontvangen in totaal ongeveer 5400 leerlingen. Het SWV Noordoost-Overijssel is daarmee een relatief klein samenwerkingsverband, kenmerkend zijn de korte lijnen en snelle verbindingen.

Het SWV huisvest momenteel in één pand zowel de reboundvoorziening als het expertisecentrum en beschikt daarmee feitelijk over een klein OPDC. Het SWV krijgt niet met verevening te maken, wel zijn er relatief veel LGF-leerlingen. Dit wijst er op dat de basiskwaliteit van de VO-scholen vermoedelijk goed op orde is.

Het SWV heeft met twee gemeenten te maken (Hardenberg en Ommen), die nauw samenwerken, zo hebben zij bijvoorbeeld een gezamenlijke bestuursdienst ingericht. Met beide gemeenten bestaat een goede werkrelatie. Het eerste OOGO is onlangs afgerond. Daarbij bleek dat er nog veel is uit te werken.

Er bestaat een eveneens goede en prettige samenwerking met het speciaal onderwijs van de Ambelt. Streven is meer naar elkaar toe te groeien, nu de Ambelt deel uitmaakt van het bestuur van het SWV. De Ambelt levert op dit moment ambulante begeleiders, opgenomen in de kernteams op alle VO-scholen en beschikt over een locatie met ongeveer 90 leerlingen in Hardenberg.

In de samenwerking met jeugdhulp bestaat een goede relatie met de GGD en met het Centrum voor Jeugd en Gezin, in de persoon van de schoolmaatschappelijk werkster. Hier komt de verbinding met de gebiedsteams te liggen.

Rebound Hardenberg

Sinds ongeveer vijf jaar beschikt het SWV Noordoost-Overijssel over één bovenschoolse rebound met twee groepen, gevestigd in Hardenberg. Het personeel is in dienst van het SWV: drie docenten en 1,6 onderwijsassistent, in totaal 4,6 FTE. Iedere groep heeft een docent en een onderwijsassistent, daarnaast kan de rebound een beroep doen op orthopedagogische advisering (inkoop) en is de coördinator van het SWV nauw betrokken. De orthopedagogen werken eveneens op de schoollocaties, vanuit het expertisecentrum.

Er zijn dagelijks ongeveer 21 plaatsen bezet (inclusief de nazorg aan terugkerende leerlingen), jaarlijks begeleidt de voorziening 30 tot 35 rebound- en Op de Rails leerlingen en Herstart leerlingen (thuiszitters). De inzet is feitelijk curatief te noemen.

Typerend voor de geplaatste leerlingen is veelal veiligheidsproblematiek: het zijn leerlingen die de veiligheid van het schoolklimaat, van zichzelf, medeleerlingen of de docent in gevaar brengen, waarbij regelmatig social media een belangrijke rol spelen. Leerlingen met een duidelijke Cluster 4-problematiek worden niet geplaatst; wel leerlingen bij wie het vermoeden bestaat dat zij ondanks de zware gedragsproblematiek toch in staat zouden moeten zijn een diploma in regulier VO te halen.

De aanpak in de rebound is sterk gestructureerd, waardoor leerlingen vaak sneller door de lesstof gaan dan op de school van herkomst. De verblijfsduur van de reboundleerlingen ligt gemiddeld bij ongeveer een half jaar. Er bestaat een prettige samenwerking en de VO-scholen zijn in grote lijnen tevreden over de door de rebound geleverde kwaliteit. Die staat niet ter discussie.

Tot 1 augustus 2014 was de rebound gefinancierd met € 150.000 geormerkte middelen. Daarnaast is geld vanuit de Plusvoorziening (VSV-convenant) beschikbaar (€ 45.000 op jaarbasis). De gemeente Hardenberg draagt momenteel € 27.500 bij.

Op een aantal scholen bestaan mogelijkheden voor kortdurende opvang. Deze voorzieningen zijn niet bedoeld voor de rebound leerling, maar vooral voor de leerlingen die tot augustus 2014 bekend stonden als LGF-leerlingen.

Passend onderwijs

De start van Passend Onderwijs brengt voor ieder SWV veranderingen en nieuwe mogelijkheden met zich mee. Onder meer in de inrichting van de bovenschoolse ondersteuning: met het vervallen van het oormerk op de rebound, Herstart en Op de Rails gelden en de bundeling in het budget lichte ondersteuning, krijgen de schoolbesturen in de SWV meer vrijheid in inrichting en besteding. Dit leidt tot heroverwegingen van en vragen over de bestaande situatie. Ook in de regio Noordoost-Twente leidt de start van passend onderwijs tot de behoefte de bestaande situatie wat betreft de inrichting van de bovenschoolse zorg te herijken. Deze behoefte vormt de basis voor deze verkenning.

1.1 Beoogde resultaten en producten

De verkenning resulteert in bevindingen die relevant zijn voor de vragen die de coördinator en het bestuur van het samenwerkingsverband hebben geformuleerd. De bevindingen zijn voorzien van adviezen aan de directeur van het samenwerkingsverband en vastgelegd in een aan hem gerichte rapportage. De directeur is verantwoordelijk voor eventuele verdere verspreiding van de inhoud van de rapportage. Het Nederlands Jeugdinstituut kan de rapportage openbaar maken.

Doel van het onderzoek is een onafhankelijke bijdrage te leveren aan gefundeerde besluitvorming in het bestuur van het SWV over de toekomstige positionering, inrichting en mogelijkheden van de bovenschoolse rebound.

1.2 Opzet en werkwijze

De directeur en het bestuur van het SWV hebben enkele vraagstukken geïdentificeerd, waarbij zij graag willen weten hoe hun relevante partners daarover denken en waarbij zij een onafhankelijk advies willen hebben. Het onderzoek is in opdracht gegeven door het SWV. Het adviesdeel is allereerst gericht op advisering aan de directeur van het SWV.

Relevante **partners** voor het onderzoek zijn:

- de directies van de VO-scholen, inclusief praktijkonderwijs
- de VSO-locatie
- instellingen voor jeugdhulp, bevraagd zijn de GGD en stichting de Kern (schoolmaatschappelijk werk en algemeen maatschappelijk werk)
- het reboundpersoneel en de gedragswetenschapper

- directeur van het SWV
- de gemeenten Hardenberg en Ommen

Onderzoeksvragen:

De hoofdvraag is de vraag waar de rebound het beste is te positioneren en in welke richting zij zich dient te ontwikkelen. Is het van belang een centrale, bovenschoolse voorziening te behouden, of is decentralisatie naar drie locaties (Hardenberg, Ommen en Dedemsvaart) een beter passende oplossing? Zal dit een meer preventieve werkwijze mogelijk maken? Wat zijn voor- en nadelen van beide opties?

De hierbij passende vragen zijn in te delen in financiële vraagstukken, een kwaliteitsvraag naar borging van de bestaande kwaliteit en een vraag naar de ontwikkelingsmogelijkheden.

Deelvragen

- Een analyse van de doelgroep (problematiek nu en in de toekomst, doelgroep differentiatie) en een analyse van plaatsingscriteria.
- Bij een keuze voor decentralisatie zal binnen de beperkte middelen versnippering optreden. Hoe is dan de huidige kwaliteit in de bestaande voorziening te behouden? En hoe kunnen de VO-scholen de verdeelde middelen optimaal inzetten? Indien ook in de decentrale situatie de kwaliteit is te garanderen, is het dan een optie personeel uit de huidige rebound centraal in te zetten en het netwerk van het SWV te benutten als garantie voor kwaliteit? Hoe verhouden de drie decentrale locaties zich tot een (eventueel te behouden) bovenschoolse curatieve voorziening?
- Is het in de bestaande verhouding tussen preventief en centraal curatief wenselijk en mogelijk om de inzet van de rebound meer preventief vorm te geven?
- Personeelsvraagstukken. Zijn de reboundmedewerkers in te zetten vanuit het SWV, of vanuit een aanstelling bij de VO-scholen? Waar zijn de competenties van de rebounddocenten op in te zetten binnen het VO?
- Hoe is het streven tot betere aansluiting op het VSO in de Ambelt uit te werken? Hoe is curatieve opvang van leerlingen overeind te houden, dan wel te verbinden met het SO? Zijn er bijvoorbeeld mogelijkheden voor symbiose?
- Hoe is de toeleiding te regelen? Hierbij gaat het om de inrichting van het CAT (Commissie van Advisering en Toewijzing). Het SWV streeft naar meer regie, waarbij het CAT op den duur ook de verwijzingen naar de rebound afgeeft en beide toeleiding procedures bij elkaar komen.

Leeswijzer

Ieder hoofdstuk begint met een korte schets van de aangetroffen situatie. Daarna volgt een beschrijving van de aangetroffen opvattingen (op de scholen, in het rebound team en bij betrokken andere partijen van de situatie) Daarna volgen overwegingen, die leiden tot de conclusie. Hierin komt alles bij elkaar en volgt een advies, gebaseerd op de aangetroffen situatie, opvattingen en op de kennis en ervaringen van de onderzoeker.

In sommige hoofdstukken volgen na de conclusie enkele alternatieven, waarin wordt toegelicht waarom deze wel of niet een alternatieve optie vormen voor het gegeven advies.

2. Samenvatting

In de rapportage zijn een zestal onderzoeksvragen beantwoord, die door het Samenwerkingsverband Noordoost-Overijssel zijn gesteld. In dit hoofdstuk zijn de antwoorden samengevat. In de hoofdstukken hierna is de toelichting per onderwerp te lezen.

Doelgroep

In de doelgroep voor een bovenschoolse voorziening is in *kwantitatieve* zin krimp te verwachten. Dat heeft enerzijds te maken met een verwachte algemene bevolkingskrimp in de regio, maar ook met een breed ingezette kwaliteitsslag op de scholen van het samenwerkingsverband en het scherper afgrenzen van de doelgroep rebound en VSO in het CAT. Alle scholen zetten versterkt in op een ontwikkelagenda met het doel het eigen pedagogisch-didactisch klimaat te verstevigen. Alles tezamen zal de problematiek in de rebounddoelgroep zich naar verwachting verder verdichten.

In *kwalitatieve* zin is weinig verandering te verwachten. De rebound vangt nu al een brede en zeer diverse range aan problematieken op en zal dat blijven doen.

Mede onder invloed van de (uiteindelijk) te verwachten krimp is gekeken naar nieuwe functies en doelgroepen voor de rebound. De functies zijn opgesplitst in functies die het team op de bovenschoolse locatie vervult, ambulant op de VO-schoollocaties, dan wel gedeeltelijk op de locatie, gedeeltelijk ambulant.

De definitie van de doelgroep voor de bovenschoolse voorziening is in samenhang te zien met de groep die toelaatbaar is tot het VSO en de groep die toegang krijgt tot de diverse opvangklassen op de scholen.

Waarschijnlijk zal het onderscheid in de doelgroep rebound en doelgroep VSO steeds meer vervagen en als het moment daar is, lijkt het een aannemelijke keuze om beide groepen in elkaar te schuiven. Daarbij spelen de kosten van de bovenschoolse opvang en de ontwikkelingen in het VSO een rol. Onderscheidend criterium voor plaatsing in rebound is nu: 'er is een perspectief op een diploma in regulier onderwijs'. Maar ooit dient de afweging te volgen tegen welke kosten dit nog een realistische doelstelling genoemd mag worden. Tegelijkertijd is in het VSO een 'toplaag' aanwezig, die met voldoende ondersteuning in staat zal zijn een regulier diploma te halen. Deze groep bezoekt nu al reguliere lessen in het Vechtdal college.

Centraal of decentraal

De best passende voorkeur gaat uit naar een centrale voorziening in Hardenberg, indien mogelijk in combinatie met een voorziening voor het Vechtdal College Ommen, al dan niet samen met het lokale PrO. Om dat te realiseren is de schooldirecteur in Ommen eventueel bereid (rebound)personeel in dienst te nemen. Een aparte voorziening in Dedemsvaart is niet levensvatbaar gezien de beperkte middelen in het SWV. Hier zou men kunnen beginnen met goed noaberschap: twee scholen die elkaar verder helpen door leerlingen van elkaar (tijdelijk) over te nemen, bijvoorbeeld met een gastleerlingenschap.

De medewerkers van het expertisecentrum en de scholen in Hardenberg zijn allen voorstander van een (kleine) centrale voorziening, liefst op de huidige locatie. Het reboundteam maakt duidelijk dat zij juist als team kwaliteit kan leveren.

Een voorstel van heel andere aard is door te gaan als netwerkorganisatie, waarbij de scholen ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid elkaar opzoeken en gezamenlijk op basis van gedeelde behoeften diensten inkopen/ opvang inrichten.

In de hele regio streeft men ernaar de problematiek allereerst dáár op te lossen waar ze ontstaat, namelijk in de klas. Dit vergt een kanteling in denken: niet de leerling verwijzen, maar de leerling zo lang mogelijk ter plekke helpen, op de eigen locatie, en daartoe de docenten versterken en ondersteunen. Alleen wanneer dat vanwege de gedragsproblemen niet mogelijk is, maar regulier onderwijs nog steeds een optie, komt bovenschoolse onderwijsopvang in zicht. Liefst wel op een locatie buiten de school: geen enkele VO-school heeft de behoefte een schoolinterne rebound in te richten. Alle scholen onderschrijven de gedachte dat het juist in het belang van school en leerling is wanneer beide afstand kunnen nemen van elkaar.

Preventief of curatief

De discussie of de bovenschoolse voorziening voor een meer preventieve inzet moet kiezen, is door de ontwikkelingen in passend onderwijs ingehaald. Alle VO- scholen kiezen voor versterking van de preventie op school, namelijk door een ontwikkelagenda uit te voeren, gericht op het versterken van de pedagogisch-didactische kwaliteit. De eerste effecten zijn al merkbaar en dit zal onmiskenbaar verder vruchten afwerpen in de (nabije) toekomst. Duidelijk is nu al dat 'de typische reboundleerling' op de eigen school wordt opgevangen.

De scholen worden in dit streven gesteund door ambulante begeleiders, die deel uitmaken van de docententeams op de locaties. De ambulante begeleiders nemen een gezaghebbende adviserende positie in op de scholen en zij zijn tevens betrokken bij de inrichting en uitvoering van de diverse opvangklassen die op de scholen zijn ingericht.

Als gevolg daarvan is het haast automatisch een gegeven dat de rebound het sluitstuk vormt in de leerlingenondersteuning en dus vooral curatief werkt. Dat vertaalt zich in een relatief lange verblijfsduur. Geen enkele school ziet dit als een nadeel, integendeel. Wel noemt een enkeling de hoge kosten van plaatsing, gezien de geringe doorstroming.

Het reboundteam is sinds ongeveer twee jaar bezig met 'een beweging naar voren'. Daardoor heeft zij een vertrouwensrelatie met de diverse VO-scholen tot stand gebracht. Op de VO-scholen ziet men de rebounddocenten als experts in het omgaan met gedragsmoeilijke leerlingen. Reboundmedewerkers zijn dan ook welkom voor adviezen, maar vooral wanneer het gaat om het begeleiden van moeilijke groepen. Voor het adviseren en coachen van docenten zullen de VO-scholen vooralsnog eerder een beroep doen op de ambulante begeleiders, die wekelijks op de school aanwezig zijn en daarmee dichterbij het primaire proces zitten.

Voor de hele regio geldt dat de scholen weinig samenwerken met jeugdhulpinstellingen. Feitelijk werkt men met SMW, jeugdarts en ZAT. Het SMW staat op veel scholen op afstand en is alleen op afroep of via het ZAT bereikbaar.

De reboundmedewerkers werken wel intensief samen met een groot aantal jeugdhulp instellingen, maar die samenwerking is overwegend gekoppeld aan de voorliggende casuïstiek. Het zou goed zijn al in de intake te beoordelen of de inzet van jeugdhulp (indien nog niet geregeld) voor kind en gezin als noodzakelijke voorwaarde voor een succesvolle plaatsing is te zien. Ook zou standaard beïnvloeding van de thuissituatie geregeld moeten zijn, wanneer daar problematiek speelt die de schoolloopbaan van de leerling belemmert.

Inzet personeel

Ten tijde van het onderzoek overwegen de schoolbesturen om de ambulante begeleiders zelf in dienst te nemen, vanuit de gedachte het SWV niet te groot te maken. Dat maakt het voor het reboundteam enerzijds mogelijk lastiger hun preventieve inzet op de locaties verder vorm te geven, anderzijds behouden zij hun onafhankelijke rol en positie, die door ouders en leerlingen zeer wordt gewaardeerd, gelukkig ook op de scholen.

Het is denkbaar een lid van het reboundteam te detacheren naar een tweede voorziening (Ommen), waarbij wel is te bedenken dat deze in dat geval alleen een 'lichte' doelgroep op kan vangen, indien de docent alleen voor de groep komt te staan. Alleen indien het schoolbestuur bereid is te investeren in meer personeel, zou men een 'zwaardere' doelgroep op kunnen vangen.

Het personeelsbeleid is overigens niet los te zien van ontwikkelingen in het speciaal onderwijs en in de diverse opvangklassen. Dit vraagt onder meer om een samenhangende benadering en om afstemming tussen rebound en ambulante begeleiders als het gaat om het afhandelen van ondersteuningsvragen in de preventieve sfeer. Maar ook om te overwegen of rebound en VSO tot een soort 'personele unie' kunnen komen. Ook in de curatieve inzet is afstemming van belang, ook met medewerkers uit de jeugdhulp.

Aansluiting met het VSO

Wat betreft de relatie met het VSO is het van belang een onderscheid te maken tussen de ambulante begeleiding en de VSO-schoollocatie. Op dit moment leven er weinig concrete ideeën om de binnen passend onderwijs ontstane mogelijkheden om samen met de VSO-locatie onderwijsopvang, symbiose of trajecten te benutten. Dit heeft tijd nodig. Op den duur zal een sterke samenhang moeten groeien tussen iedereen die met preventie en curatie bezig is, zoals nu vormgegeven in de ambulante steun op de scholen, de opvangklassen op de schoollocaties, de bovenschoolse onderwijsopvang en het VSO. Het CAT zal adviseren en dankzij het wel of niet afgeven van een TLV de omvang van de diverse doelgroepen mede bepalen.

Het lijkt aannemelijk dat de doelgroep van de rebound en die van het VSO in ieder geval gedeeltelijk zullen samenvallen en daarmee dat op den duur expertisecentrum en VSO samen kunnen gaan.

Daarom is het nu al zaak de samenwerking en afstemming tussen de ambulante begeleiders en de medewerkers van het EC hechter te maken. Het is van belang dat zij elkaar leren kennen, ervaringen en expertise uitwisselen, scholing volgen, elkaar versterken en samen bepalen wie op welke vraag inspringt. Nu overheerst het toeval in het bepalen wie wat doet.

Daarnaast is het van belang om binnen het SWV veel meer in arrangementen te gaan denken om expertise te delen en te zien hoe de scholen elkaar onderling verder kunnen helpen en bijstaan.

Toeleiding en de rol van het CAT

De huidige toeleiding naar de bovenschoolse voorziening vertoont enkele tekorten. Vaak neemt een school een aantal maatregelen, loopt dan redelijk acuut met een leerling vast en rekent dan op een snelle plaatsing in de bovenschoolse voorziening. De rebound speelt in op deze behoefte, met als gevolg dat een plaatsing regelmatig met te weinig informatie begint. Ook is niet altijd duidelijk of deze leerling niet beter direct VSO kan volgen. Dit zijn aandachtspunten voor het nieuwe CAT. Het CAT is onlangs gestart met het afgeven van de eerste TLV's. Daarnaast vervult het CAT een adviesfunctie, waarbij kanttekeningen zijn geplaatst. Toch lijkt het een zinvolle zaak dat het CAT een onafhankelijk advies kan geven over de te kiezen oplossing (bovenschoolse ondersteuning, een andere VO-school, een andere opleiding, dan wel een ambulante traject) en het al dan niet direct aanvragen van jeugdhulp. Ook zou het CAT kunnen differentiëren tussen leerlingen die nog een kans

op succes hebben in regulier onderwijs en leerlingen die beter direct in het VSO kunnen worden geplaatst en het CAT kan bijdragen aan vernieuwing in het zoeken van oplossingen. Er is meer mogelijk dan nu wordt benut.

Afstemming in de driehoek CAT, ZAT, en gebiedsteams is van groot belang om snel uit te werken. Het moet bijvoorbeeld voorkomen worden dat de adviesfunctie nu dubbel wordt belegd: daarover is afstemming met het ZAT nodig. Ook is nog niet duidelijk hoe onderwijs en gebiedsteams goed gaan samenwerken. Enkele praktische uitwerkingsvragen zijn benoemd en ook is gewezen op de zelfstandige waarde en relevantie van het ZAT voor het onderwijs, los van het toeleiden naar de gebiedsteams.

Aangezien het volgen van onderwijs een aantoonbaar sterk normaliserende werking heeft en dus een belangrijke beschermende factor is, is het van belang dat onderwijs en gebiedsteam er samen voor zorgen dat een kind goed mee kan komen op school.

3. Doelgroep

Uitgangssituatie

De rebound vangt momenteel een zeer diverse groep jongeren op. De VO-scholen benoemen zelf uiteenlopende gedragsproblemen bij leerlingen, die zij in aanmerking vinden komen voor plaatsing:

- Gedrag dat de veiligheid van andere leerlingen in gevaar brengt, zoals intimidatie en zeer dominant gedrag, verbale agressie.
- (Reactieve) gedragsproblemen, zoals geen gezag accepteren; respectloos gedrag, uitdagend en ongezeglijk gedrag tegenover leraren; zich niet aan regels houden; niet om kunnen gaan met vrije lessituaties; pesten van medeleerlingen; optrekken met 'foute' vrienden, problematisch middelengebruik.
- Gedragsproblemen in combinatie met een al dan niet gediagnosticeerde stoornis, zoals autisme, oppositioneel opstandige gedragsstoornis (ODD), of een hechtingsstoornis.
- Gedragsproblemen en belemmeringen in het leren, zoals niet kunnen plannen; uitstelgedrag; geen agenda kunnen beheren; motivatieproblemen; dreigende afstroom of al afgestroomd zijn; alsmaar te laat komen en veel verzuim, etc.

Bij reboundleerlingen zijn met enige regelmaat (forse) problemen in de thuissituatie bekend, of blijken later. Een aantal jongeren heeft eveneens problemen in de vrijetijdsbesteding (problemen met middelengebruik zijn vaak genoemd), of is met de politie in aanraking gekomen.

Kortom: in de rebound komen jongeren bij wie op meerdere leefgebieden hulp en ondersteuning nodig is, dan wel is ingezet en bij wie nog wel een perspectief op een oplossing in regulier onderwijs bestaat. Gaat het om leerlingen die structureel een speciale voorziening nodig hebben, dan is verwijzing naar het VSO aan de orde.

Daarnaast richt het reboundteam zich met preventieve ondersteuning op de doelgroep personeel van VO-scholen, bijvoorbeeld door docenten te adviseren die met een moeilijke groep te maken hebben.

Opvattingen

De scholen benoemen geen 'witte vlekken' in de onderwijsondersteuning: leerlingen voor wie binnen het SWV geen oplossing voorhanden is. Het VSO benoemt drugsverslaafde leerlingen en leerlingen die cognitieve beperkingen hebben in combinatie met gedragsproblemen als groepen waarvoor te weinig onderwijsmogelijkheden zijn binnen het SWV.

Een zorgcoördinator vertelt over een mooi voorbeeld van het succes van de rebound:

Het was een heel traject om de ouders van L. in te laten stemmen met een plaatsing op rebound. Nu is L. weer terug en nog steeds is L. een bijzondere jongen, maar toch: op de een of andere manier heeft iedereen op school nu een zwak voor hem. Hij heeft in de rebound kennelijk toch een soort gedragsverandering meegekregen, al zou ik niet kunnen benoemen wat dat dan is, maar het is er. Hierdoor botsen we op school niet meer met hem, maar nemen de leraren hem mee en sluiten ze hem in hun hart, maar hij blijft bijzonder. Dat hebben ze er niet uitgekregen.

De pilot, waarbij reboundmedewerkers een moeilijke groep op de schoollocatie begeleiden, leverde op één van de scholen een wisselend beeld op. Eén school ziet zeker de meerwaarde, maar vindt wel dat dit planmatiger ingezet moet worden. Een andere school meldt:

Bij één groep vmbo-b heeft dit goed gewerkt. De docenten waren zeer betrokken, mogelijk omdat ze allemaal last hadden van de situatie. In een groep vmbo-k was de inzet minder succesvol, mede omdat de communicatie tussen docenten en begeleider vanuit de rebound niet optimaal was. (...) In deze groep speelden de problemen vooral bij docenten die veel vrije situaties in hun lessen hebben (gym, beeldende vorming, etc.). Andere collega's redden het wel met deze klas. Dit verdeelde het team en dat maakte dat sommige docenten weinig wilden investeren.

Wat te doen?

Het is denkbaar dat de omvang van de doelgroep *kwantitatief* gaat veranderen. Ten eerste is sprake van bevolkingskrimp in de regio. Ten tweede is aan te nemen dat de waargenomen groei in het aantal reboundplaatsingen zal stoppen. Onder invloed van passend onderwijs zullen VO-scholen steeds langer en steeds beter in staat zijn leerlingen zelf op vangen. De voortvarendheid waarmee de VO-scholen de eigen ontwikkeling ter hand nemen zal (uiteindelijk) van invloed zijn op het aantal aanmeldingen. *Kwalitatief*, in type en soort problematiek, is weinig verandering in de doelgroep te verwachten.

Overwegingen bij de functies en doelgroepen rebound

Ook is de scholen gevraagd te reageren op (nieuwe) functies die de rebound zou kunnen vervullen. De volgende functies en doelgroepen zijn besproken:

Wachtkamerfunctie: dit houdt in dat een leerling in de bovenschoolse voorziening verblijft tot hij terecht kan in het VSO, in een LWT, of op het mbo (inmiddels heeft de rebound ook goede contacten ontwikkeld met het mbo in Zwolle). Deze functie vervult de rebound momenteel al en is zeer gewaardeerd. Voor de VO-scholen betekent dit dat zij er zeker van zijn dat een leerling goed wordt opgevangen en deze mogelijkheid voorkomt thuiszitten.

Schakelfunctie: bij verdichting van problematiek in de reboundpopulatie zal het uitgangspunt 'terugkeer naar de school van herkomst' niet meer altijd aan de orde zijn. Dit is nu al het geval: steeds vaker komen leerlingen in de rebound, bij wie op voorhand al duidelijk is dat het onwaarschijnlijk is dat zij zullen terugkeren naar de eigen school, dan wel dat dat een lang proces gaat worden. In dat geval kan de rebounddocent met leerling en ouders als doel van de plaatsing uit gaan zoeken wat het beste bij de leerling past: een andere VO-school? Een niveau 1 opleiding in het mbo, bijvoorbeeld door een start bij Deltion, in het 'Startpunt'? Toeleiden naar arbeid via een specifiek traject (na afstemming met leerplicht)? Of misschien toch VSO?

De docenten van het reboundteam zijn goed bekend met alle onderwijsvormen en mogelijkheden in de wijde omgeving. Bovendien zijn zij goed in staat in te schatten welke mogelijkheden en beperkingen de jongere heeft, waardoor zij een goede match tussen leerling en vervolg kunnen maken. Aantrekkelijk is bovendien dat zij de match concreet begeleiden, totdat ze zeker weten dat de leerling goed is overgedragen.

De schakelfunctie is ook te benutten in geval ouders zeer afwijzend reageren op het advies van de VO-school om hun kind in het VSO te plaatsen. De tijd die het reboundteam aan gesprekken met ouders kan besteden, leidt tot een vertrouwensband en die zorgt ervoor dat de ouders in veel gevallen alsnog instemmen met onderzoek en hun reserves laten varen.

Terugleiden vanuit detentie: evenals het opvangen van drugsverslaafde leerlingen zien de VO-scholen dit vooral als ‘Randstadprobleem’. Het is hen nooit opgevallen als een functie waaraan zij behoefte hebben.

Re-integratie van VSO-leerlingen in regulier onderwijs: hierover lopen de meningen in het reguliere VO uiteen. Er zijn scholen (zorgcoördinatoren) die het een goed plan vinden, wanneer een leerling bij wie de TLV is geëindigd en het CAT besluit geen verlenging af te geven, eerst in de rebound wordt geplaatst om via die weg langzaam te re-integreren in regulier onderwijs. Maar de meesten vinden dit onnodig, soms onwenselijk. Zij wijzen bijvoorbeeld op het bestaan van hun Pluspunt, Steunpunt of To the Point: een dergelijke voorziening kan ook worden betrokken bij de (re)-integratie van voormalige VSO-leerlingen. Het blijkt ook uit te maken wat iemand in het verleden voor ervaringen heeft opgedaan.

Twee zorgcoördinatoren met uiteenlopende ervaringen:

Wij hebben dit jaar drie leerlingen opgevangen die vanuit het SO op school zijn gekomen. Eén is begonnen met een geleidelijke terugkeer, maar voelde zich direct thuis en wilde helemaal niet meer terug naar de Ambelt. Ook een tweede leerling draait prachtig mee, niks meer mee aan de hand. We merken niets van een eventuele gedragsstoornis die de reden voor de plaatsing vormde. De derde is één keer geweest, heeft zich daarna ziek gemeld en is nooit meer teruggekomen. Maar hier speelt mee dat we met te weinig informatie zijn begonnen. Al met al is het terugplaatsen dus eigenlijk redelijk probleemloos verlopen. Bij ons komen vaker leerlingen binnen die tot dan toe in speciaal onderwijs zaten. Meestal is het eerste halve jaar het moeilijkste, maar dan zie je ze opeens groeien. Dan wennen ze aan de structuur en de manier van met elkaar omgaan en het gaat steeds beter. Eén heeft pas zijn diploma gehaald, een leerling met Asperger en ADHD. Daarover ben ik best positief: veel problematiek is op te vangen in regulier, maar dan moeten er wel middelen voor zijn.

(terugleiden via de rebound?) Dat zou een hele mooie mogelijkheid zijn: die leerlingen zijn extern geweest, dus hoe kan ik beoordelen of die leerling er wel klaar voor is om terug te komen naar deze school? Dat kan ik wel bespreken met de Cluster 4 school (in Smilde), maar het zou veel beter zijn wanneer iemand van het CJG met een specialisme op de problematiek dat bespreekt, of dat iemand van Accare meekijkt. Dat zou heel mooi zijn: dan zit in de rebound de commissie die kan beoordelen of de leerling er klaar voor is. En vanuit de rebound is altijd een gefaseerde terugkeer te regelen (...) Ik zou mij hierdoor zeer gesteund voelen, want in principe heb ik niet voldoende inhoudelijke kennis van de problematiek om tot een goede beoordeling te komen. Is een kind klaar om terug te keren of niet? Dat moet met verstand van zaken besloten worden: met kinderen kun je niet experimenteren. Maar: dat zou ook vergen dat de rebound van extra ondersteuning is voorzien, er moet dan wel echt jeugdhulp aan gekoppeld zijn.

Re-integratie van thuiszitters: Op één na melden alle scholen dat zij nooit tot zeer incidenteel te maken hebben met thuiszitters. Toch vangt het reboundteam jaarlijks een aantal thuiszitters op. De re-integratie vanuit de rebound verloopt gewoonlijk succesvol. De precieze omvang van deze groep is nog niet bekend, het is zaak eerst samen met Leerplicht ‘namen en rugnummers’ uit te zoeken en dan te bepalen wat de rebound voor (een deel van) hen kan betekenen.

Conclusie

Een bovenschoolse onderwijsopvang is binnen de nieuwe verhoudingen in passend onderwijs toenemend een dienstverlenende instelling voor het regulier vo. Dat houdt in dat de rebound alle leerlingen opvangt die in het VO chronische handelingsverlegenheid veroorzaken en niet langer zijn te handhaven op de schoollocatie. De school kan (tijdelijk) niet meer verder en misschien helemaal niet meer. De bovenschoolse onderwijsopvang is dan ook niet langer een tweede kans, maar eerder een *laatste kans* op een diploma in regulier onderwijs voor een kleine groep leerlingen die op meerdere leefgebieden een grote diversiteit aan problemen vertoont.

Voorwaarde voor plaatsing in de bovenschoolse voorziening is dat de leerling in een groep kan functioneren en een oplosbare problematiek heeft. Is structureel een aangepaste voorziening nodig, dan is het beter de leerling direct in het VSO te plaatsen.

De 'typische' reboundleerling (korte opvang bij lichte problematiek en weer terug naar school) bestaat nauwelijks meer: die wordt nu, maar zeker in de toekomst, op de schoollocatie opgevangen. Voor het SWV Noordost-Overijssel is dit feitelijk geen nieuwe situatie: het reboundteam is al enkele jaren gewend te werken met een relatief zware doelgroep.

Als we er van uitgaan dat de huidige doelgroep voor de bovenschoolse voorziening in omvang zal krimpen, omdat meer leerlingen op school blijven, maar ook door bevolkingskrimp en omdat de inschatting 'rebound of VSO' scherper wordt gemaakt, komt er meer ruimte vrij voor andere functies en doelgroepen.

Realistische opties voor de bovenschoolse voorziening zijn:

- werken aan gedrag en onderwijs met leerlingen die nog een (minieme) kans hebben op een schoolloopbaan in regulier onderwijs. Dit zou de voornaamste doelgroep moeten zijn.
- invullen van een 'wachtkamerfunctie' om thuiszitten te voorkomen.
- schakelen van leerlingen die niet terug kunnen naar regulier VO naar de meest optimale vervolgsituatie. De medewerkers kunnen tevens de best passende school zoeken en de overgang begeleiden.
- werken aan het re-integreren van thuiszitters in een bij hen passende vorm van onderwijs (regulier dan wel speciaal).

Functies die het reboundteam gedeeltelijk op de bovenschoolse locatie, gedeeltelijk ambulante uit zal voeren:

- het bieden van maatwerk in het terugleiden naar regulier onderwijs bij leerlingen die afkomstig zijn van een VSO-locatie (VSO binnen of buiten het SWV).
- aanbieden van specifieke ondersteuning voor gedragsmoeilijke PrO leerlingen. Dat kan soms op de schoollocatie (ambulant), soms beter buiten de context van de eigen school (in de bovenschoolse voorziening).

Daarnaast kan het team enkele ambulante functies vervullen. Bij deze activiteiten werkt de rebound voor individuele leerlingen, groepen leerlingen en voor leraren.

- observeren in de klas en adviseren van docenten. In afstemming met de ambulante begeleiders voor de hele schoolpopulatie, dan wel specifiek voor leerlingen die voor de rebound zijn aangemeld.
- analyseren van casuïstiek in een moeilijke klas, adviseren van de mentor, evt. docententeam over de omgang met moeilijke groepen.

- onafhankelijk adviseren van ouders en zorgcoördinatoren wanneer ouders graag willen dat hun kind vanuit speciaal onderwijs terugkeert naar regulier onderwijs. Het team kan een advies uitbrengen, waarin het de vaardigheden van de jongere afweegt tegen de vereiste vaardigheden op een (bepaalde) reguliere VO-school.
- afstemming met de VO-scholen over de interne opvangklassen (Steunpunt, Pluspunt, To the Point, et cetera). Welke leerlingen worden daar opgevangen? Heeft een leerling extra ondersteuning nodig en kan de rebound daarin iets betekenen? Wanneer is een reboundplaatsing aan de orde?
- het begeleiden van Cluster 4 leerlingen die lessen volgen in regulier onderwijs, in afstemming met de Ambelt.
- nazorg, begeleiden bij terugkeer naar de school van herkomst, dan wel de start in een nieuwe situatie.

Al met al is vast te stellen dat het denken over de rebounddoelgroep niet los kan staan van de andere vormen van ondersteuning in het SWV. De doelgroep die in de bovenschoolse voorziening thuishoort, is mede bepaald door het succes van een meer preventieve aanpak in de klas en op school; de invulling van de diverse steunpunten op de schoollocaties en door de omvang van de populatie die met een TLV in het VSO terecht kan.

Alternatieven

Verwijs niet naar rebound, maar naar het VSO. Op dit moment vinden de scholen de afgrenzing VSO - rebound redelijk helder. Een school licht dit als volgt toe, een opvatting die andere scholen lijken te delen.

De reden dat we niet direct denken aan plaatsing in het VSO ligt in de cognitieve mogelijkheden: een rebound leerling is cognitief gezien prima in staat zijn diploma te behalen. Hij loopt echter vast op grond van gedrag, of de vriendengroep waar hij in zit. Bijvoorbeeld: we hadden een leerling met een gebrekkige morele ontwikkeling, die er geen punt in zag om iets van een ander te stelen en niet begreep dat hij daar een ander schade mee berokkent. Voor deze jongen was de reboundplaatsing een goede oplossing, want daar kunnen ze uitzoeken of hij nog wel op zijn plek zal zijn in regulier onderwijs én ze steken daar sterk in op het vergroten van sociale vaardigheden en gedragsverandering

Verwijs niet naar rebound, maar naar een intern steunpunt. Op dit moment zijn bij een casus al alternatieve overwegingen mogelijk. De scholen vinden het zelf voldoende helder wanneer een leerling in een intern steunpunt, dan wel in de rebound thuishoort. Dat dat niet altijd zo eenduidig is vast te stellen, illustreert het reboundteam in dit voorbeeld:

Gijs is een autistische jongen, die steun nodig had met leren plannen en organiseren. Hij is het hele eindexamenjaar in de rebound gebleven, omdat het daar heel goed met hem ging. Je zou je nu voor kunnen stellen dat hij in een Pluspunt, Steunpunt of 'To the Point' wordt opgevangen. Hij kan dan op school blijven en daar baat bij hebben. Maar aan de andere kant: Gijs voelde zich wel enorm ongelukkig tussen die andere leerlingen. Het blijft nu nog koffiedik kijken: met een dergelijke casus kun je vele kanten uit, hij zou ook een tijdje in het VSO mee kunnen draaien.

De diverse steunpunten zijn momenteel autonoom gestart en exclusief bedoeld voor één VO-school. Er moet nog worden nagedacht over afstemming met de bovenschoolse ondersteuning en liefst ook

met het VSO, zodat binnen het SWV één dekkend en samenhangend geheel van ondersteuning tot stand zal komen. Wordt die afstemming niet gemaakt, dan bestaat het risico dat de steunpunten geïsoleerd aan de slag gaan en tamelijk ongemerkt steeds vaker leerlingen opvangen met een problematiek die afwijkt van de oorspronkelijk gedefinieerde doelgroep. Zoals een zorgcoördinator zegt: 'voorkom dat een steunpunt een dump punt wordt'. Het is daarom van belang toeleiding, verblijfsduur, evenals afstemming met de kenmerken rebounddoelgroep goed te monitoren. Dat kan de schooldirectie doen, dan wel een onafhankelijke persoon die het geheel overziet.

4. Centraal en/of decentraal

Uitgangssituatie

Alle scholen zijn van mening dat zij heel veel problematiek zelf kunnen opvangen. In de hele regio werken docenten met een groot hart. Vrijwel alle docenten zetten zich extra in voor een leerling, als dat er toe kan leiden dat de leerling daarmee zijn diploma behaalt. Dit is ook terug te zien in de uitstroomcijfers van de rebound: leerlingen worden relatief laat aangemeld, met een vaak ernstige problematiek en toch gaat een aanzienlijk deel terug naar de eigen school. Dat zegt iets over het grote incasseringsvermogen en de vergevingsgezindheid van docenten. Een schooldirecteur:

De visie op onze school is sterk pedagogisch gekleurd. Dit is een enorm fijne school: schoolgemeenschap staat hier met hoofdletters geschreven.

Typend voor de scholen in de regio is dat zij zeer bereidwillig zijn om ook moeilijke leerlingen een kans te geven op een diploma in regulier onderwijs. Waar scholen het niet alleen kunnen, laten zij zich graag steunen en adviseren door ambulante begeleiders, de leerlingbegeleiders en de zorgcoördinator. Het schoolmaatschappelijk werk is wat betreft formatie gering van omvang¹ en gewoonlijk alleen via het ZAT beschikbaar. De mogelijkheid om de schoolmaatschappelijk werkster bij casuïstiek mee te laten kijken, is door de VO-scholen nog weinig benut. Eén school kondigt aan vanaf het schooljaar 2014 – 2015 het SMW direct te gaan betrekken bij oudergesprekken. De jeugdarts heeft een sterke positie in het ZAT. Er bestaat veel waardering voor haar inzet.

Toch zijn alle scholen het er over eens, dat er altijd een klein aantal leerlingen zal zijn dat ondanks alle ondersteuning op de schoollocatie daar (tijdelijk) niet verder geholpen kan worden. Alle scholen delen dan ook de opvatting dat er ergens, buiten de eigen locatie, een voorziening nodig is, waar deze leerlingen onderwijs en opvang krijgen. Geen enkele school wil een reboundvoorziening op de eigen locatie huisvesten: juist het opvangen van een leerling in een andere context vindt men meerwaarde hebben.

De voorziening is bedoeld voor leerlingen die men ondanks alle moeilijkheden toch niet direct geschikt vindt voor het speciaal onderwijs. Al is de kans nog zo klein: een leerling die mogelijk een regulier diploma kan halen, *moet* die kans krijgen. Daarover zijn alle scholen het eens.

Opvattingen over centraal versus decentraal

De scholen uit het 'schoolstraatje' in Hardenberg staan dicht bij de rebound. Zij hechten er sterk aan de bestaande situatie te handhaven, al is die behoefte bij Greijdanus duidelijk het minst. Deze school plaatst vrijwel nooit in de rebound en is voorstander van een netwerkorganisatie.

In de regio leven meer of minder uitgesproken andere opvattingen. In Dedemsvaart neemt men een vrij gematigd standpunt in: natuurlijk zou het mooi zijn een eigen locatie te hebben, maar men acht dat nauwelijks realistisch bij de bestaande budgetten. Ook in Ommen leeft het besef dat het moeilijk te realiseren zal zijn, maar hier benadrukt men wel sterker dan in Dedemsvaart de wens om thuisnabij onderwijs te creëren. De lange reistijd voor kinderen uit de hele regio rondom Ommen naar de centrale rebound vindt men zeer bezwaarlijk. Het is niet goed om juist de zwakste leerlingen het verste te laten reizen, dat past ook niet bij de intenties van passend onderwijs. Daarnaast is men

¹ Op 5400 leerlingen heeft de SMW'er vorig jaar 36 leerlingen begeleid, na verwijzing door de zorg coördinator. Leerlingen uit Ommen zijn aangewezen op het maatschappelijk werk aldaar.

bang dat veel leerlingen vanuit de rebound niet meer terug zullen keren en naar het mbo in Zwolle vertrekken, waar zij een reëel risico lopen voortijdig uit te vallen. De directeur ziet het als zijn verantwoordelijkheid om heel ver te gaan om iedere aangemelde leerling aan een diploma te helpen. Zou een voorziening in de regio Ommen ook toegankelijk kunnen zijn voor de leerlingen van het PrO Ommen, dan zou zij ongeveer een kwart van de leerlingen in het SWV bedienen.

Overwegingen

In de besluitvorming rondom centraal of decentraal inrichten van de bovenschoolse ondersteuning is niet alleen rekening te houden met de wensen in de regio.

Overweging 1

Een bovenschoolse rebound in Hardenberg én een bovenschoolse voorziening in Ommen zou het dichtst bij de meest gewenste situatie komen. Dit zal echter onherroepelijk tot versnippering van de beperkte middelen van het SWV leiden. Het zou betekenen dat alleen twee kleine voorzieningen kunnen bestaan, die wel twee keer overheadkosten maken. De versnippering zal niet direct de kwaliteit van de opvang aantasten, maar betekent wel dat vooral de minder complexe problematiek opgevangen kan worden, omdat er dan hoogstens één leerkracht voor de groep zal staan (meer formatie is dan te duur). De leerling met een meer complexe problematiek verliest in die situatie zijn kans op terugkeer in regulier onderwijs.

In het geval van de keuze voor een decentrale inrichting op twee locaties zal het nodig zijn minimaal één teamlid vanuit de bestaande rebound te decentraliseren, tenzij het bestuur van de stichting Vechtdal College een lokale voorziening zo belangrijk vindt, dat zij bereid is uit eigen middelen te investeren. In dat geval is wel van belang de verbinding met de rebound Hardenberg goed in te richten.

De kwaliteit van twee kleine locaties is te behouden door binnen het SWV 'kenniskringen' of iets van dien aard in te richten waar de medewerkers van het EC en de ambulante begeleiders elkaar regelmatig ontmoeten, relevante thema's bespreken en deskundigen uitnodigen. Vergelijk de op veel plaatsen functionerende kenniskringen voor zorgcoördinatoren.

Overweging 2

Het reboundteam noemt enkele argumenten die betrekking hebben op de kwaliteit van handelen. Het team voorziet dat deze kwaliteit bij decentralisatie ernstig aangetast kan worden.

- Bij een centrale voorziening profiteert het team van de bundeling van expertise op de locatie. De communicatie en de korte lijnen, bijvoorbeeld in de contacten met de ortho's, zijn voor hen heel belangrijk. Dat is nu goed en makkelijk geregeld.
- Het team heeft op de huidige locatie een goede samenwerking met jeugdhulpinstellingen. Hier is letterlijk de ruimte en de teamleden investeren veel tijd in goede samenwerking en het gezamenlijk een lijn uitzetten. Het team betwijfelt of VO-scholen zich wel voldoende realiseren hoe tijdrovend het is om verbindingen met jeugdhulp overeind te houden en wat het voor de scholen betekent wanneer zij dit meer zelf zouden moeten doen. Jeugdhulpinstellingen spreken vaak met een jongere af op de reboundlocatie, zodat ze er zeker van zijn dat de afspraak doorgaat. De rebound zorgt er voor dat de jongere 'op tijd naar boven gaat'. Ander voorbeeld: TACTUS heeft zijn opvoedondersteuningstraject voor ouders op de reboundlocatie gegeven. Een reboundmedewerker:

Gaandeweg is duidelijk geworden dat samenwerking met dit soort instanties essentieel is. Er kan in de thuissituatie zo veel aan de hand zijn, dat wij daar in de rebound niet tegenop kunnen werken. Sommige ouders hebben de capaciteiten niet, of niet de mogelijkheden, om hun kind de juiste ondersteuning te geven. En als dat niet op orde is, kan een leerling zich niet goed ontwikkelen. Vaak merk je, dat zodra het wat betreft thuis en ondersteuning daar, beter gaat, een leerling dan ook weer beter gaat leren. Ook op school gaat het dan weer beter.

- Het team in de rebound zit methodisch gezien op één lijn en benut de kracht van het team. Om effectief te kunnen werken, moeten de teamleden dicht bij elkaar staan: 'Je hebt elkaar nodig om succesvol te zijn'. Wanneer het in de groep niet lukt om een leerling aan te pakken, is het van belang dat er ook buiten de reboundgroep personeel beschikbaar is dat de leerling op kan vangen en wel volgens dezelfde principes als in de reboundgroep.
- De omvang van de groep. Succesvol onderdeel in de reboundmethodiek is het benutten van de kracht in een positieve groep. Dat lukt alleen goed wanneer een groep van enige omvang bij elkaar komt, alleen dan is de peergroep als belangrijke corrigerende factor in te zetten. Is de groep klein, dan zal soms het personeel in de minderheid zijn en doen jongeren hun mond niet open: 'Dat is niet wat je wilt, je wilt juist horen hoe het met ze is'.

Overweging 3

Het reboundteam heeft gezag en neemt een onafhankelijke, objectieve positie in tussen school, leerling en ouders. Vooral voor kind en ouders zijn die onafhankelijkheid en objectiviteit van groot belang. Deze positie is bij decentralisatie weliswaar ook te behouden, maar wel lastiger. De positie buiten de school is zeer waardevol en dient behouden te blijven.

Conclusie

Behoudt hoe dan ook de centrale voorziening in Hardenberg. Indien deze krimpt, is een deel van het personeel meer preventief inzetbaar op de schoollocaties, dan wel voor andere functies (zie doelgroep).

Een tweede locatie in Ommen is voor het SWV alleen levensvatbaar indien deze tegen zeer geringe kosten is in te richten voor een in dat geval lichtere en hele kleine doelgroep. Er zou dan een teammedewerker uit de centrale rebound gedetacheerd moeten worden en het reboundteam geeft goede argumenten waarom dat volgens hen geen wenselijke situatie is.

Indien het bestuur van het Vechtdal College bereid is te investeren in een voorziening in Ommen, is een voorziening mogelijk, die in staat is de huidige complexe problematiek van een reboundleerling aan te pakken, omdat de reboundmedewerker nooit alleen voor de groep staat, met een eigen locatie en de garantie dat ook het personeel uit Ommen mee kan doen aan deskundigheidsbevordering binnen het SWV.

Een derde locatie in Dedemsvaart is niet realiseerbaar. Hier is in te zetten op goed noaberschap (zie hieronder), oftewel meer gebruik maken van het netwerk.

Alternatieven

De beweging naar voren. Scholen kunnen er ook voor kiezen een leerling eerder aan te melden, bij minder ernstige problematiek. In dat geval kan ook een 'lichtere' vorm van bovenschoolse ondersteuning volstaan.

Dat lijkt in deze regio echter niet te passen bij de behoefte en de realiteit op de VO-scholen. Wanneer een school een leerling naar de rebound verwijst, is er veel aan de hand, want anders had de school

het zelf opgelost. Dat dat niet lukt, is al een indicatie voor tamelijk stevige problematiek, dus zal een 'lichte' vorm van bovenschoolse ondersteuning de oplossing niet bieden.

Richt een tweede bovenschoolse voorziening in in de school voor praktijkonderwijs in Ommen. Het is nog niet duidelijk of het praktijkonderwijs hiertoe bereid, dan wel in staat zou zijn. Dit zou echter de meest kosteneffectieve optie zijn. Anderen zeggen dat het niet waarschijnlijk is dat ouders een tijdelijke plaatsing op een locatie voor praktijkonderwijs zullen accepteren.

Integreren in het speciaal onderwijs. Indien de tendens zich voortzet dat de bovenschoolse rebound steeds verder achteraan komt te staan in de leerlingondersteuning binnen het VO, breekt in de (nabije?) toekomst het moment aan dat reboundleerlingen en VSO-leerlingen niet meer goed zijn te onderscheiden. Nu ligt de meerwaarde van rebound nog in de sterke oriëntatie op terugkeer naar regulier VO. Wanneer die meerwaarde niet meer realistisch is, gezien de ernst en zwaarte van de problematiek, is de vraag te stellen waarom deze leerlingen in een 'tussenvoorziening' worden geplaatst en niet direct in het VSO. Er komt een moment dat de gemaakte kosten om een enkele leerling te behouden voor regulier onderwijs niet meer zijn te verdedigen. Op dit moment is de doorstroming in de rebound al laag en zijn de kosten per plaatsing dus erg hoog. Enkele schooldirecteuren wijzen er dan ook op dat de huidige werkwijze een grote investering vergt voor maar enkele leerlingen. Het zou kunnen dat het op een bepaald moment effectiever is om investeringen in een bovenschoolse rebound af te vlakken en met de vrijgekomen middelen de kans op slagen in een reguliere setting te vergroten.

Overweeg hierbij ook dat een aantal VSO-leerlingen in ieder geval gedeeltelijk in staat is reguliere lessen te volgen: zie de leerlingen van de Ambelt, die nu lessen op het Vechtdal College volgen. Mogelijk kan hieruit een gezamenlijk traject ontstaan, waarin rebound – en VSO-leerlingen gezamenlijk worden opgevangen en onderwijs volgen, want ook de reboundleerlingen zijn gedurende de plaatsing niet in staat alle lessen in een reguliere setting te volgen.

'Burenhulp'. In deze regio is de betrokkenheid bij de leerling opvallend groot. Tegelijkertijd beperkt deze zich tot de 'eigen familie', oftewel de eigen school. Maar beter een goede buur, dan een verre vriend. Scholen die in elkaars nabijheid staan, zoals in Dedemsvaart, zouden ook een groter beroep moeten kunnen doen op elkaars noaberschap. Maak afspraken met elkaar over het elkaar helpen bij handelingsverlegenheid: een gastleerlingschap, gezamenlijke trajecten, uitwisselen van expertise en bij elkaar in de klas kijken. Het gedrag van een leerling knapt soms al zienderogen op door hem een andere onderwijscontext te bieden, waar hij een frisse start kan maken.

Ook de scholen in Hardenberg kunnen elkaar meer terzijde staan dan zij nu doen. Door gezamenlijk een netwerk te vormen waarbinnen men elkaar verder helpt en gebruik kan maken van elkaars specifieke mogelijkheden, neemt de preventieve kracht toe. Ook dat kan de behoefte aan bovenschoolse ondersteuning af doen nemen.

Een meer flexibele organisatie en een kleine bovenschoolse opvang.

De start van passend onderwijs brengt scholen en SWV in een nieuwe situatie, waarin middelen niet langer zijn geoormd en richtlijnen vanuit de overheid vervallen. Dit maakt het mogelijk creatief na te denken over opties die bij deze regio passen en waarin wensen van de afzonderlijke scholen centraal staan. Een schooldirecteur komt met een concreet voorstel:

(...) de huidige vorm van rebound is niet flexibel genoeg. De rebound heeft een hele duidelijke positie en lijkt daarin niet erg te bewegen. Hoe het daar verder gaat, is vooral aan de schoolbesturen: welke ontwikkelingen ziet men op de scholen? Welke geldstromen hangen er aan? Welke problematieken zijn er op de scholen? En hoe gaan we elkaar daarin sterker maken? Wie is bijvoorbeeld een partner die goed bij de eigen school zou passen en waar ze de faciliteiten die ik nodig heb wél hebben? Dan kan ik daar gebruik van maken. En hoe organiseer ik dit binnen de eigen verantwoordelijkheid op de eigen school? Zo breed zou het opgepakt moeten worden (...)

Doel van dit onderzoek moet niet zijn op zoek te gaan naar een eindoplossing, een definitie, in de trant van: 'dit was de rebound en voor de komende vijf jaar ziet hij er zo.. uit'. Soms neigt het SWV tot die benadering: 'wat wordt de nieuwe vorm?'. Maar de nieuwe vorm bestaat niet. De wereld verandert en vereist uit de bestaande situatie te kunnen stappen. Dat vergt binnen het SWV een andere manier van denken, een positief kritische blik op de bestaande systemen/structuren. In die zin is te zoeken naar een hele andere samenwerking en daarbij een andere manier waarop men de verantwoordelijkheid neemt binnen het SWV.

5. Preventief en centraal curatief

Uitgangssituatie

Leerlingen komen relatief laat in de rebound. De VO- scholen blijven heel lang zelf proberen om de leerling op de rails te houden en kunnen dan vrij acuut van mening zijn dat zij aan de grens van de mogelijkheden op school zijn gekomen. Met als gevolg dat de rebound vooral een curatieve aanpak kiest. De preventieve insteek vindt op de schoollocatie plaats; dan wel gaat daar toenemend plaatsvinden.

Laat aanmelden heeft als consequentie dat de plaatsingsduur afwijkt van het landelijk gemiddelde van ongeveer vijf maanden. Het is in Hardenberg niet ongebruikelijk dat een leerling (bijna) een heel schooljaar in de voorziening blijft. Dat was betaalbaar, mits de plaats is gefinancierd met Op de Rails gelden, maar was erg duur wanneer het om een rebound of Herstart leerling gaat. Het zal nog moeten blijken of de plaatsingsduur financierbaar blijft vanuit het budget lichte ondersteuning. Een schooldirecteur omschrijft zijn twijfel als volgt:

Ondanks de tevredenheid en het goed hebben met elkaar zien we het in stand houden van deze voorziening met het oog op de toekomst als niet houdbaar, ook met het oog op het efficiënt inzetten van middelen. De voorziening voorziet in een behoefte, maar kost ook veel geld. Daaruit volgt een spanningsveld: niet zo verder, maar wat dan wel? Decentraliseren of niet? In het SWV is uitgesproken dat een vorm van dergelijke opvang voorhanden moet zijn. De vraag is in welke vorm en hoe georganiseerd? Hoe zijn de beschikbare middelen zo in te zetten, dat dit het juiste verwijzingsgedrag bevordert en dat recht gedaan wordt aan de leerling die een Time Out o.i.d. nodig heeft? Is het wenselijk elkaars leerlingen op te vangen?

Opvattingen

De scholen spreken zonder uitzondering zeer lovend over de kwaliteit van de opvang in de rebound en over de vaardigheden van het reboundteam in het omgaan met gedragsmoeilijke jongeren. Zij erkennen de teamleden als experts op dit gebied. Daarnaast erkennen de scholen de teamleden als zeer deskundig in het omgaan met moeilijke groepen.

Er is een discussie gaande over de vraag of de VO-scholen niet eerder zouden moeten aanmelden. Dit zou de terugkeer vereenvoudigen en een meer preventieve aanpak mogelijk maken. Het is en blijft een door meerdere personen genoemd aandachtspunt dat op de VO-scholen eerder opgeschaald zou moeten worden, denk daarbij aan het eerder bespreken van de leerling in intern zorgteam en eventueel ZAT, dan wel CAT.

Echter: de lange verblijfsduur die het gevolg is van het late aanmelden, is door geen enkele school als probleem benoemd. Men uit eerder enige trots op het feit dat men in deze regio een leerling alle tijd gunt om zich te ontwikkelen. Bovendien kan die tijd nodig zijn om eventuele conflicten met de school op te lossen, dan wel om ouders te motiveren voor een bepaald vervolg. Duurt dat langer dan doorsnee, dan is dat maar zo.

De opvatting overheerst dat de preventie op school en in de klas plaats moet vinden. Pas als het daar echt niet meer lukt, komt een reboundplaatsing in zicht. Maar ook dan blijven de scholen nog steeds van mening dat deze leerling 'er één van ons is'. Een school verwoordt deze opvatting als volgt:

Het gaat er om te denken vanuit het belang van de leerling. En als men kijkt naar het belang van de leerlingen die men vanuit deze locatie naar de rebound heeft gestuurd, dan is dat altijd een goede

beslissing gebleken voor die leerling, los van het vervolgtraject ná de rebound. Zo'n leerling is niet zonder meer afgeschreven, maar krijgt de kans zijn plek op school terug te verdienen.

Die systematiek is wel wat waard, los van de financiële afwikkeling. En ook als het de school geld kost, dan is dat wel goed besteed geld. Juist deze groep kwetsbare leerlingen kun je op deze manier heel goed in de regio houden en in de thuissituatie goed ondersteunen.

De scholen in het SWV Noordoost-Overijssel hebben onder invloed van passend onderwijs een eigen ontwikkelagenda opgesteld. Hoewel zij al met heel veel inzet voor risicoleerlingen bezig zijn, zijn zij van mening dat het hier en daar professioneler moet en kan. Daarom hebben alle scholen plannen gemaakt om in het schooljaar 2014 – 2015 de ondersteuningsstructuur te versterken, te reorganiseren en docenten te scholen op onder meer het omgaan met verschillen, klassenmanagement, openheid en meer vanzelfsprekendheid in collegiale feedback geven en accepteren. Ook zijn er scholen waar men de interne ondersteuning aanpakt, bijvoorbeeld door een zorgcoördinator aan te stellen, een interne vorm van ondersteuning in te richten, een leerlingbespreking en/ of een signaleringsteam inricht of scholen waar men gaat werken met een groepsplan, etc. Alle scholen benoemen het versterken van het pedagogisch-didactisch klimaat in de klas als preventieve inzet en heel vaak expliciet als ontwikkelpunt:

Ik vind dat er nog te veel buiten de klas gebeurt: een docent stuurt een leerling naar een begeleidingsuur, naar leerlingbegeleiding. Er zou nog veel meer in de klas moeten gebeuren, een leerling moet niet te veel buiten de klas komen. Een docent zou zijn lessen zo moeten organiseren, dat hij ook tegemoet kan komen aan een leerling, die even niet mee kan komen, die even wat extra aandacht nodig heeft. Dat zit helemaal in de ontwikkeling naar gedifferentieerd lesgeven. Het moet mogelijk zijn om 90% - 95% in de les op te vangen, slechts een klein deel zou opvang buiten de klas nodig moeten hebben. Ook hierin gaan we (..) meer preventief werken (...).

Als een docent uitvalt vanwege de zwaarte van één leerling, hebben direct 30 andere leerlingen in diens klas ook een probleem. Dus: wil je een docent zelf ondersteuning laten verlenen, dan moet die docent wel de speelruimte krijgen om goede ondersteuning te kunnen verlenen. En daarbij moet hij gecoacht en geholpen worden.

Hoe bekwaamer de docent, hoe minder inzet van zorg/ondersteuning nodig zal zijn. Die richting moet worden ingezet. 'Zorg ervoor dat we bekwaam zijn in de basiszaken!' is het verzoek van een zorgcoördinator aan zijn directeur. Vallen kinderen door de 'zeef' van het basisklimaat, dan is meer nodig, dat moet geregeld worden. Dat benodigde 'meer' is in het CAT goed vast te stellen.

Passend onderwijs hoort allereerst in de klas vorm te krijgen. Wanneer een docent vastloopt met een groep, is het fijn wanneer iemand even meekijkt en de docent van tips en adviezen kan voorzien. Dit heeft de toekomst, het kijken naar de groep als geheel. Dat wordt nog wel eens vergeten, maar dit is heel bepalend voor het functioneren van een kind.

De structuur staat, is op orde. Nu nog de cultuur! En dat is een veel langduriger traject, waar de school nog veel meer op in gaat zetten, want dat gaat niet vanzelf. In de klas moet nog veel gebeuren: er is dit jaar al veel ingezet op kwaliteitsverbetering van de mentoren en komend schooljaar gaan we versterkt inzetten op het beter toerusten van docenten. Dat gebeurt nu ook al. (..)

In deze fase is het nog lastig de deur van de klas open te krijgen, dat zit niet zo in docenten. Op deze school, net als op veel plaatsen, is de docent nog altijd koning in het eigen koninkrijk. In het vmbo is het een slag minder lastig dan in havo/vwo.(...)

De cultuurverandering is bewust begonnen met het versterken van de mentoren, omdat zij een brugfunctie vervullen naar de andere docenten en het opnemen voor de eigen leerlingen en daarbij moeten weten 'wat werkt'. Als het een mentor het al niet lukt om een leerling lang vast te houden, is er weinig te verwachten van andere docenten, die zo'n leerling nog veel minder zien. Ook komen er frequentere lesbezoeken: door leidinggevenden, maar ook door de ambulante medewerkers en de orthopedagoog van het SWV.

Overwegingen

In de besluitvorming over preventief en centraal curatief gaat het niet om keuzes voor het één of het ander. Preventief en curatief dienen hand in hand te gaan en zijn beide in onderlinge samenhang in te richten én af te stemmen met de ondersteuningsmogelijkheden en zorg die vanuit de gebiedsteams mogelijk zijn.

Overweging 1

'De typische reboundleerling wordt tegenwoordig overwegend op de schoollocatie opgevangen'. Die stelling gaat toenemend voor heel Nederland op, maar zeker ook voor het SWV Noordoost-Overijssel. De rebound is een overwegend curatieve instelling. Het is de vraag of dat erg is. Zoals al uiteengezet, werken de scholen aan verbetering van de eigen ondersteuningsstructuur en aan versterking van de pedagogisch-didactische vaardigheden van docenten. Op die manier versterken zij de preventieve kracht op de eigen locatie. Ten tweede voelen de scholen zich goed ondersteund door de ambulante begeleiders en de schoolbesturen zijn voornemens hen in vaste dienst te nemen. Ook dat besluit zal de capaciteit van de school vergroten om meer leerlingen op de locatie op te vangen. Dan blijft haast automatisch een curatieve taak voor een kleine bovenschoolse voorziening met een verdichte problematiek over, al zal in deze regio de krimp niet heel omvangrijk zijn, omdat leerlingen ook nu al zeer langdurig op school worden opgevangen, voor ze in aanmerking komen voor een reboundplaatsing.

Overweging 2

Als we erkennen dat de bovenschoolse ondersteuning vooral curatief van aard is, dan hoort daar de vaststelling bij dat de rebound veel tijd besteedt aan contacten met jeugdhulp instellingen. Een aantal leerlingen is al in begeleiding of behandeling op het moment dat zij bij de rebound worden aangemeld. Toch komen nog steeds leerlingen in de rebound zonder enige vorm van hulp of ondersteuning, of er loopt net een aanvraag voor diagnostisch onderzoek. Nu gebruikt het reboundteam vaak de eerste weken van het reboundverblijf om uit te zoeken óf er iets nodig is en zo ja, in welke vorm en bij welke instelling? Het zou goed zijn dit direct bij de intake al systematisch na te gaan, bijvoorbeeld door de schoolmaatschappelijk werker direct te betrekken².

Met een aantal instellingen is inmiddels een min of meer structurele samenwerking ontstaan. Zo heeft het reboundteam korte lijnen met de JGZ en de Kern (jeugdarts en het schoolmaatschappelijk werk) en met een orthopedagoog van het expertisecentrum. Ook zijn korte lijnen gelegd met Accare, Tactus en de Raad voor de Kinderbescherming, maar ook met de training Tools4U, in verband met

² Deze afspraak is ooit gemaakt. De SMW'er houdt de donderdagmiddag vrij om bij intakegesprekken te kunnen zitten, maar tot nu toe is nog nooit een beroep gedaan op deze mogelijkheid

de uitvoering van taakstraffen. De meest voorkomende vorm van bemoeienis van de jeugdzorg op het moment van aanmelding, zijn onderzoekscontacten bij instellingen als Accare en Dimence. Het is ook mogelijk voorwaarden aan ouders te stellen, bijvoorbeeld dat zij eerst jeugdhulp regelen, voordat hun kind in de rebound mag beginnen. Ouders doen daar gewoonlijk aan mee en merken dat het hen uiteindelijk veel oplevert.

Tactus ziet de reboundjongeren als een risicogroep. Dat heeft ertoe geleid dat zij alle leerlingen komt screenen: een Tactus medewerker voert met iedere leerling een gesprek van drie kwartier om uit te zoeken hoe het zit met diens middelengebruik. Daarna maakt de medewerker een inschatting of de jongere begeleiding nodig heeft. Het is een groot voordeel dat dat allemaal op de reboundlocatie plaats kan vinden.

Overweging 3

De rebound is enige jaren geleden begonnen met 'een beweging naar voren'. Dat houdt in dat zij steeds meer samenwerkt met de school van herkomst. Dat heeft geleid tot een vertrouwensband van het team met de toeleverende scholen en dat de teamleden daar als gedragsexperts worden binnengehaald. Het heeft er nog niet toe geleid dat de teamleden structureel een coachende rol voor de docenten vervullen. De reboundmedewerkers vindt men vooral goed in het adviseren bij de omgang met 'moeilijke groepen'. Dit is een relatief nieuwe service, die goed aanslaat. Over een meer preventieve inzet vanuit de rebound, zegt een zorgcoördinator:

De rebound zou goed na moeten denken of ze niet beter eerst meer preventief kan begeleiden in het VO, voordat een plaatsing in de rebound tot stand komt. Dat ligt ook aan de VO-scholen, die zouden de rebound er eerder bij moeten halen: 'We lopen met die leerling vast, kom eens helpen met een traject'. Nu is het zo: 'we lopen vast, ga maar naar de rebound'. Dat is heel vervelend. Het kan ook anders en heeft ook nog eens als voordeel dat de school er meer van leert.

Overweging 4

Scholen zijn sterk naar binnen gericht als het om het ondersteunen van leerlingen gaat: ze doen het liefste alles zelf. Ze kunnen daar zo ver in gaan dat ze feitelijk op de stoel van een hulpverlener gaan zitten. *Wij zoeken nog naar 'gepaste betrokkenheid'* vertelt een schooldirecteur, maar hij is zeker niet de enige die hiermee heeft te maken. Een leerling (te) lang vasthouden is ingegeven door een sterk verantwoordelijkheidsgevoel, gekoppeld aan zorgen over het vervolg: kun je er als school wel op vertrouwen dat de mensen in het vervolgtraject doen wat ze moeten doen?

Overweging 5

De toekomst met de gebiedsteams is voor de scholen momenteel nog erg onduidelijk. De gemeente is heel sterk voor samenwerking: er is een duidelijke visie waarin men streeft naar aansluiting tussen de zorgondersteuning en het onderwijs. Er zijn nog wel veel concrete uitwerkingsvragen. De jeugdarts:

Het is momenteel voor scholen nog steeds onduidelijk waar zij met hun problematiek heen moeten. Het is hen niet duidelijk van welke instantie ze wat kunnen verwachten. (..) Het CJG vonden ze al lastig, maar nu, de gebiedsteams? Die geven nog meer onduidelijkheid. Een school heeft geen idee waar een gebiedsteam voor staat. En als ze dan horen dat de JGZ niet in de gebiedsteams zitten (daar heeft de JGZ voor gekozen), dan weten ze het helemaal niet meer.

Conclusie

Erken de feitelijke situatie en laat de gedachte los dat de rebound als bovenschoolse voorziening een preventieve werking zou moeten hebben. De preventie speelt zich af op de schoollocatie en vraagt daar om versterking. De VO-scholen zijn daar ieder op bijna vergelijkbare wijze ambitieus mee aan de slag. Daarbij kan iedere schoollocatie de steun invoeren van een eigen ambulante begeleider en/of van het expertisecentrum en in principe de SMW'er vragen mee te kijken. Uiteraard is ook het ZAT beschikbaar. In vergelijking met de ambulante begeleiders, die wekelijks dicht op het primaire proces in de scholen zitten, staat het reboundteam wat meer op afstand in het adviseren en coachen op de scholen, maar zij kan haar positie verder uitbouwen op grond van het positief gewaardeerde advies- en consultatiewerk bij moeilijke groepen en op grond van de vertrouwensband die zij heeft met zorgcoördinatoren, teamleiders en docenten op de VO-scholen.

Preventie

Om de leden van het reboundteam in positie te brengen voor een meer preventieve aanpak op de scholen, is meer duidelijkheid gewenst. Die ontstaat wanneer mensen een vast onderdeel zijn van het geheel, een vaste taakstelling hebben en planmatig werken. Dat wil niet zeggen dat alles 'vast' moet liggen: de ondersteuning moet wel flexibel zijn.

De vereiste duidelijkheid zal ook toenemen, wanneer afstemming plaatsvindt met de ambulante begeleiders over de vraag 'wie doet wat?'. Een eerder initiatief om tot regelmatige uitwisseling te komen, is volgens betrokkenen om onduidelijke redenen gestopt, maar het is van belang dergelijke bijeenkomsten opnieuw te organiseren.

Curatie

De rebound als bovenschoolse onderwijsopvang is het sluitstuk in de leerlingenondersteuning. Als de school alles heeft geprobeerd wat binnen haar mogelijkheden ligt, maar nog steeds ervaart dat ze handelingsverlegen is, is het aan de rebound om uit te zoeken hoe het gedrag van de leerling is te beïnvloeden, dan wel te bezien welke alternatieve opties er zijn (zie de schakelfunctie). De rebound kiest daarmee een curatieve insteek.

Zij zou dit moeten combineren met ondersteuning in het gezin. Ervaringen in het land maken duidelijk dat een reboundplaatsing heel veel effectiever wordt, wanneer niet de individuele leerling centraal staat, maar vooral ook diens gezinscontext wordt beïnvloed. Een zorgcoördinator deelt dit uit eigen ervaring:

Zij vertelt over een leerling die terugkomt op school en bij wie ook in het gezin veel is gebeurd. Bij haar terugkeer heeft iedereen goede hoop dat zij het wel weer oppakt. Maar er komt ook een leerling terug, waar niet zo veel is veranderd. De problematiek, ook vooral thuis, is niet aangepakt en daarom heeft men toch meer zorgen over een succesvolle terugkeer.

Eerder is een meisje met hechtingsproblematiek, dat men op school niet aan het werk kreeg, teruggekomen na een reboundplaatsing. Al snel was alle problematiek ook weer terug: 'ze zat weer in hetzelfde stramien'. Bij dit meisje had volgens de zorgcoördinator in de rebound veel meer inzet moeten zijn op die andere problematiek. 'Het deel onderwijs, regels, structuur gaat daar heel goed, maar dat komt ook steeds meer naar de school toe en het is niet altijd voldoende voor een leerling'(...) 'Ik zou het toejuichen, wanneer in de rebound meer mogelijkheden ontstaan om op de problematiek in te gaan en er echt in de breedte naar kinderen wordt gekeken. Als ouders beginnen te zien dat ze er wat mee moeten, is het belangrijk dat je het dan ook stevig weg kunt zetten'.

Daarbij is een gedegen intake van belang, die ingaat op de aard van de problematiek en de voorgeschiedenis: *wat* is er op de school aan de hand? Wat is er op de school geprobeerd en wat heeft daar wel en wat niet gewerkt? En wat is de rol van de zorg bij deze leerling? De intake heeft een meer systematische benadering nodig, met standaard een check op de noodzaak jeugdhulp in te zetten, dan wel diagnostisch onderzoek of een PO te doen. (zie h. 8).

Alternatieven

De rebound werkt puur preventief: alle curatieve vormen van onderwijs(ondersteuning) vinden in het speciaal onderwijs plaats, dan wel buiten het SWV in gespecialiseerde voorzieningen of onderwijsvormen. In de toekomst zou een ontwikkeling kunnen ontstaan, waarbij (een deel van) het reboundteam zich toelegt op een puur preventieve werkwijze op de scholen. De bovenschoolse voorziening is dan heel klein, of bestaat niet meer, omdat ook die leerlingen rechtstreeks naar het VSO gaan.

De VO-scholen werken ook curatief. Geen enkele school is er voorstander van zelf een reboundgroep op de eigen locatie te hebben. Wel hebben enkele scholen nu een Pluspunt, Steunpunt of 'To the Point'. Dergelijke opvangklassen zijn momenteel nadrukkelijk *niet* voor de rebounddoelgroep bedoeld, maar voor de vroegere LGF'ers. Evenmin is het de bedoeling dat een leerling een hele schooldag in een opvangklas doorbrengt. Toch is met de inrichting van deze klassen een eerste aanzet geleverd om eventueel ook op de schoollocaties curatief te kunnen werken. Voorlopig lijken alle VO-scholen dit echter (zeer) nadrukkelijk van de hand te wijzen.

6. Inzet personeel

Uitgangssituatie

Het reboundteam en het EC zijn in dienst van het SWV en geven er de voorkeur aan op één locatie bij elkaar te blijven. De ambulante begeleiders zijn nog in dienst van de Ambelt, maar het voornemen bestaat dat de schoolbesturen hen zelf in dienst nemen. Zij werken vanuit een adviserende rol met en voor de leerlingen, maar zijn nooit eindverantwoordelijke.

Geen enkele school heeft de behoefte geuit de reboundmedewerkers in dienst te nemen, met uitzondering van het Vechtdal in Ommen, waar men graag een eigen reboundvoorziening in het dorp zou hebben en men het op de loonlijst plaatsen van een teamlid als een rendementsslag ziet voor de Ommense leerlingen.

De ambulante begeleiders hebben een sterke positie op de scholen. Zij zitten dicht op het primaire proces en worden daarom vaak als eerste genoemd als degenen die de docenten coachen en ondersteunen. Zij worden steeds breder ingezet. Een schooldirecteur:

Er is net een gesprek gevoerd met de ambulante werker, we willen een andere inzet: tot nu toe was deze er per LGF'er een uurtje per week (*bij 7 of 8 LGF'ers*), maar dat lost niets op. Volgend jaar kiezen we voor een hele selectieve inzet, waarbij de AB'er een kwartier observeert in de klas, aan de hand van een vaste lijst, en daarop onder meer bijhoudt wie hoe vaak aan het woord is. Dat bespreekt ze vervolgens met de docent, bedoeld als preventief naar de docent toe: hoe kan deze omgaan met verschillen binnen de klas? Wat kan die docent veranderen, zodat hij niet meer concludeert: 'deze leerling kan de les niet volgen, dus die moet maar wat anders gaan doen'.

Opvattingen

De scholen onderschrijven dat ze ondersteuning nodig hebben bij het versterken van de pedagogisch - didactische kwaliteit van docenten. Daarbij maakt het de scholen weinig uit waar deze steun vandaan komt. De ambulante begeleiders en het reboundteam bieden vormen van ondersteuning die er 'echt bij horen' en positief worden gewaardeerd.

De VO-scholen ervaren het schoolmaatschappelijk werk als meer op afstand. Andere vormen van jeugdhulp staan nog verder weg, dan wel worden soms negatief beoordeeld ('niet bereikbaar als je ze nodig hebt', 'te bureaucratisch'). Ook de schoolmaatschappelijk werkster merkt dat zij meer op afstand staat en vermoedt dat dat heeft te maken met het feit dat het SMW in deze regio niet wordt ingekocht, maar betaald is uit middelen van de gemeente, waardoor er volgens haar minder behoefte is om samen plannen te maken.

De SMW'er zit niet IN de school en denkt dat daardoor een zekere vrijblijvendheid ontstaat. Ze heeft wel veel contacten met zorgcoördinatoren en via hen komen veel aanmeldingen binnen, maar daarin voelt zij zich wel sterk afhankelijk van de opvattingen en handelwijze van de zorgcoördinatoren en leerlingbegeleiders. Met een aantal heeft ze een goed lijntje, met een aantal ook niet. En wat ze niet weet, kan ze ook niet op een andere manier te weten komen.

Het in dienst nemen van de ambulante begeleiders bij de diverse schoolbesturen brengt volgens het VSO de volgende risico's met zich mee:

(..) een enorme versnippering in deskundigheid en kennis. Er ontstaan vele eilandjes; er is geen kennisdeling meer, ze komen in dienst van de school en zullen nog wel studiedagen kunnen volgen, maar het is kwetsbaar. (...) Nu hebben ze nog tweewekelijks gezamenlijke intervisie en gezamenlijke

studiedagen vanuit de Ambelt. (...) Maar het is juist goed om deze specifieke aandacht en deskundigheid boven tafel te houden: voorkom dat dit te veel verwaterd.

Overwegingen

Het personeelsbeleid voor de rebound is niet los te zien van de vraag naar (de)centralisatie, ontwikkelingen in het speciaal onderwijs en in de opvangklassen op de diverse scholen. Dit vraagt om een samenhangende benadering.

Overweging 1

Het reboundteam hecht er veel waarde aan om als team bij elkaar te blijven, het team stelt dat zij alleen dan voldoende kwaliteit kan blijven leveren. Zolang de bovenschoolse rebound voldoende leerlingen opvangt om twee groepen te kunnen vullen, is dit een realistische wens. Het is echter niet uit te sluiten dat een deel van het personeel in de toekomst (indien de voorziene krimp optreedt) ambulanter zal gaan werken, dan wel ingezet zal worden op combi-trajecten met het VSO, dan wel alsnog gedecentraliseerd kan worden naar Ommen.

Overweging 2

Een aantal leerlingen van de Ambelt is momenteel in de gelegenheid gesteld praktijkvakken te volgen op het Vechtdal College in Hardenberg. Dat is een innovatieve samenwerking, die echter een forse investering vergt van het personeel van de Ambelt. Er gaan nu ongeveer 20 leerlingen naar het Vechtdal, die daar 12 uur per week praktijkles hebben. Tot aan de Kerst gaan er steeds twee leerkrachten mee voor de gedragsbegeleiding en dit is op den duur niet dragelijk voor deze kleine school. Als het Vechtdal aan deze voorwaarde vast blijft houden, zal een andere oplossing gezocht moeten worden.

Overweging 3

Er zit momenteel overlap in de activiteiten van het rebound team en van de ambulant begeleiders. Vermoedelijk beschikken beide ook over een vergelijkbare expertise. Dat leidt er nu toe dat vergelijkbare vragen vanuit de VO-scholen de ene keer in het EC terecht komen, hetzij bij de orthopedagoog, hetzij bij de reboundcoördinator en een andere keer bij een ambulant begeleider. Dit versterkt de neiging van scholen om zelf selecties te maken (zoals: 'het reboundteam is er voor advies bij moeilijke groepen'), en kan ook leiden tot ad hoc keuzes. Meer duidelijkheid en lijn in het afhandelen van vragen, helpt bij de vraagverheldering en ook bij het in stand houden van een dekkend aanbod.

Overweging 4

Het is aannemelijk dat VSO en rebound langzaamaan een vergelijkbare doelgroep opvangen. Toch hebben beide vormen van onderwijs weinig contact, weinig samenwerking, anders dan rondom een individuele leerling. Het streven naar een soort 'personele unie' met de rebound of in ieder geval het uitwisselen van mensen is een wens van het speciaal onderwijs.

Overweging 5

In deze regio volgt het ondersteuningsgeld niet de individuele leerling met een ondersteuningsbehoefte, maar de leerlingaantallen. Met als gevolg dat de grote scholen veel geld ontvangen. Maar ouders met een kind met een extra ondersteuningsbehoefte zullen vaak juist bewust voor een kleine school kiezen. Dat betekent dat een kleine school naar verhouding veel zorgleerlingen plaatst, maar

juist relatief weinig geld krijgt. Een relatief kleine school als de Veste kan om die reden bijvoorbeeld geen ambulante begeleider in dienst nemen. Zij willen dan ook heel graag een beroep blijven doen op de ambulante diensten van de rebound.

Conclusie

Kracht kan alleen ontstaan bij een zekere massa. Voor het reboundteam betekent dat dat zij het voor het behoud van kwaliteit van belang vinden om als team bij elkaar te blijven. Het houdt ook in dat het van belang is om al het personeel dat binnen het SWV bezig is met preventie en curatie regelmatig bij elkaar te brengen. Wat betreft de *preventieve* inzet gaat het dan om bijeenkomsten met reboundteam en ambulante begeleiders, inclusief degenen die in de opvangklassen werken. Doel is tot onderlinge afstemming over de definitie van doelgroep en aanbod te komen, overlap te vermijden en liefst tot een duidelijke taakverdeling te komen en elkaar te versterken door ervaringen uit te wisselen (intervisie) en gezamenlijk scholing te volgen.

Wat betreft de *curatieve* inzet is afstemming tussen reboundpersoneel en personeel van de VSO-locatie van belang. Hier gaat het om bijeenkomsten waarin men verkent waar ieders kracht en mogelijkheden liggen. Is het mogelijk tot een gezamenlijk aanbod te komen, personeel uit te wisselen en/of afspraken te maken over de samenwerking van VSO en Vechtdal Hardenberg?

Voor zowel de preventieve als de curatieve inzet geldt dat het van belang is ook tot afstemming met medewerkers uit de jeugdhulp te komen.

De onafhankelijkheid van het reboundpersoneel is vooral voor de ouders en leerlingen een groot goed en ook de VO-school kan gebaat zijn bij inbreng van buitenaf. Om dat te waarborgen, is het van belang het personeel van het EC in dienst te houden van het SWV.

7. Aansluiting met het VSO

Uitgangssituatie

Wat betreft de aansluiting met het VSO is het van belang een onderscheid te maken tussen ambulante begeleiding en de VSO-schoolorlocatie. De Ambelt zit via de inzet van de ambulante begeleiders heel dicht bij het primaire proces in de VO-scholen, niet alleen in de klas, maar ook in de diverse opvangklassen. Daarnaast bestaat er een kleine VSO-vestiging in Hardenberg, die overigens hard is gegroeid (dit schooljaar ongeveer 20 leerlingen meer dan in andere jaren). Het onderwijs op de VSO-locatie lijkt tamelijk ver buiten het gezichtsveld van de reguliere VO-scholen te liggen, waarbij zij wel allen benadrukken dat zij goed samenwerken.

Binnen het SWV is er weinig contact met Boslust, de Cluster 3 school (overigens geldt dat ook voor de Praktijkschool van hetzelfde bestuur). Op enkele scholen lopen ambulante begeleiders rond voor Cluster 3 leerlingen. De Cluster 3 ambulante begeleiders zijn vooral op het individuele kind gericht.

Opvattingen

De schooldirecteuren en zorgcoördinatoren spreken zeer lovend over de ambulante begeleiders en het is duidelijk dat de ambulante begeleiders een sterke en gezaghebbende positie innemen op de reguliere VO-scholen. Evenals veel docenten, hebben ook de ambulante begeleiders wel eens de neiging om te lang door te gaan met een leerling. De jeugdarts ziet soms casuïstiek, waarbij ze vaststelt dat de ambulante begeleider allang had moeten opschalen. Ze vindt dat de ambulante begeleider zijn inzet veel breder zou moeten trekken, meer verwijzen en veel minder op eigen houtje zou moeten handelen. Daarom heeft ze dit onderwerp in het schooljaar 2014 – 2015 op de agenda gezet.

Over het zoeken naar aansluiting van regulier VO met het onderwijs op de VSO-locatie zijn weinig concrete ideeën aangetroffen en ook lijkt er nu nog weinig behoefte aan te bestaan. Vrij geïnterpreteerd lijkt de opvatting tamelijk neutraal te zijn: “zij doen hun werk, wij doen ons werk”.

De VSO-locatie wil graag tot uitwisseling van personeel komen, want de benodigde expertise in rebound en in VSO zal niet zo heel ver uit elkaar liggen. Ook het reboundteam noemt de wens tot meer samenwerking te komen. Een aantal elementen uit de aanpak van de Ambelt past heel goed bij de rebounddoelgroep. De werkwijze in de klas is ongeveer hetzelfde, zo ook de structuur, het aantal lessen, en het werken met steeds dezelfde mensen in de klas. Alleen: het VSO werkt klassikaal en de rebound werkt individueel. Beide partijen gaan er van uit dat zij veel van elkaar kunnen leren. Bijvoorbeeld: de rebound heeft veel ervaring opgedaan in het samenwerken met scholen en kent daarin de lastigheden.

Overwegingen

Met de start van passend onderwijs is het speciaal onderwijs toegetreden tot de gezamenlijke besturen van het SWV. Daarmee ontstaan vele nieuwe mogelijkheden die gaandeweg nog moeten blijken. Het past bij deze regio daarmee weloverwogen mee aan de slag te gaan. Het is niet zinvol samenwerking af te dwingen, maar wel zijn ideeën te ontwikkelen en voorbereidingen te treffen.

Overweging 1

Ook in het speciaal onderwijs is men bezig met de eigen kwaliteit en professionalisering. Zo wordt op een landelijk niveau overwogen om ook voor het speciaal onderwijs kerndoelen in te voeren. Voor bepaalde leerlingen groeien speciaal en regulier onderwijs steeds meer naar elkaar toe: zie

bijvoorbeeld het aantal Ambelt- leerlingen dat praktijklessen volgt op het Vechtdal College. Ook voor veel reboundleerlingen geldt dat zij niet de hele week in staat zijn alle reguliere lessen te volgen. De verdichting in problematiek in de rebounddoelgroep zal ertoe leiden dat reboundpopulatie en VSO-doelgroep steeds meer overeenkomsten vertonen en zeer waarschijnlijk op den duur althans gedeeltelijk zal samenvallen.

Overweging 2

Het beleid in passend onderwijs maakt nieuwe wegen in de samenwerking mogelijk: gezamenlijke trajecten, symbiose, tijdelijke opvang in het VSO in trajecten van maximaal twee jaar, etc. Er is nog meer tijd nodig om opties uit te werken die passen bij deze regio. Zonder sturing vanuit het SWV zal een uitwerking slechts moeizaam of niet tot stand komen: regulier en speciaal onderwijs zijn momenteel nog onvoldoende vertrouwd met elkaar.

Overweging 3

De medewerkers van de Ambelt zijn voor hun deskundigheidsbevordering nog helemaal gericht op de vestiging in Zwolle. De school maakt gebruik van de orthopedagoog (2 dagen p.w.) en het maatschappelijk werk van de Ambelt, maar het zou logischer zijn de expertise van het EC te benutten. Dat zou ook de integratie van het VSO-personeel binnen het personeelsbestand van het SWV vergroten.

Conclusie

In de (nabije) toekomst kan meer ingezet worden op creatieve maatwerktrajecten, binnen of buiten een vaste onderwijsopvanggroep, binnen of buiten de VO-locatie, aangeboden door ambulante begeleiders/ reboundteam en VSO gezamenlijk. Het lijkt nu nog ver weg, maar het is waarschijnlijk realistisch om op termijn EC en speciaal onderwijs in elkaar te schuiven en daarbij mogelijk ook de expertise van het PrO meer te benutten. Dat vergt wel dat nu al de band tussen ambulante begeleiders en docenten van de Ambelt en de medewerkers van het EC hechter moet worden. Eerdere pogingen zijn om onduidelijke redenen niet succesvol geweest, maar in de huidige situatie ligt de urgentie anders.

Het is nu meer dan ooit zaak om binnen het SWV veel meer in arrangementen te gaan denken om expertise te delen. Onder meer door gezamenlijk na te gaan hoe men elkaar kan versterken en waar ieders kracht ligt (wie werkt het beste met welke leerlingen)? En waar is sprake van overlap? Doel is uiteindelijk een netwerk in te richten dat dankzij diversificatie in het aanbod tot dekkend maatwerk komt voor het hele SWV en waarbinnen men veel meer elkaars expertise benut. Juist in deze regio, waar men nu al nauwelijks leerlingen heeft voor wie geen onderwijsoplossing bestaat, en waar alternatieve mogelijkheden voor ondersteuning niet rijkelijk voorhanden zijn, zou dat een realistisch streven moeten zijn.

Op dit punt zijn afhankelijk van de behoefte in de populatie creatieve oplossingen mogelijk, zoals:

- Ambulante trajecten op de reguliere en/of VSO-schoollocatie, eventueel ook voor het PrO, dan wel met een gecombineerde inzet van VO en PrO samen (lesprogramma op het VSO of PrO, met praktijkvakken in het vmbo).
- Naschoolse opvang en huiswerkbegeleiding voor bepaalde VSO/ reboundleerlingen
- Versterken van de kwaliteit in de opvangklassen op de scholen.
- Gecombineerde VSO-reguliere bovenschoolse opvang, variërend van de hele lesweek, tot gedeeltes van de lesweek.

8. Toeleiding en de rol van het CAT

Uitgangssituatie

Het lijkt er op dat de VO-scholen de toeleiding en de intake rebound momenteel sterk naar de eigen hand (kunnen) zetten. Er is een aanmeldingsprocedure met de VO-scholen afgesproken, maar sommige betrokkenen vertellen dat deze niet consequent wordt aangehouden. Dat ligt enerzijds aan de scholen, waar de signaleringsstructuur vaak sterk afhangt van mentor en zorgcoördinator en anderzijds ook aan de rebound, die zeer bereidwillig is om de scholen tegemoet te komen. Het team heeft bij de start vaak onvoldoende duidelijk wat de voorgeschiedenis is op de school van herkomst en accepteert soms aanmeldingen van leerlingen zonder precies te weten wat de school al heeft geprobeerd om de eigen handelingsverlegenheid aan te pakken en waarom de situatie zo is geëscaleerd. Het is dan lastig om een goed werkplan te maken, maar leidt ook tot het risico onnodig te plaatsen: het is niet ondenkbaar dat een school redelijk acuut helemaal klaar is met een leerling, maar eigenlijk nooit een goede aanpak heeft ingezet.

Drie verschillende geïnterviewden:

Er zou een veel beter stroomschema moeten zijn: wie doet wat en wanneer? *Dit* zijn de stappen en op *dit* moment is de rebound in te schakelen. Dat zou je veel strakker moeten plannen. Dit moet voor de scholen helder zijn, maar ook voor de rebound. En dan moet de rebound ook duidelijk zijn en niet meer zeggen: ik strijk met de hand over het hart, en dan kan het toch. (...). In de verbetering van het voortraject is ook een attitude verandering van belang. Die kun je bereiken door te wachten totdat mensen hun mening veranderen, maar je kunt ook de structuren neerzetten en dan moeten mensen vanzelf veranderen.

In de rebound komen soms leerlingen binnen met een voorgeschiedenis waarin de school niet veel tot geen ondersteuning heeft ingeschakeld. Het komt voor dat ook de ambulante begeleider geen bemoeienis heeft gehad en de jongere direct voor rebound wordt aangemeld. Ik denk dat daarin meespeelt dat veel scholen hun ambulante begeleider zien als de specialist voor de rugzakkers, de kinderen met autisme, etc. Leerlingen die op een andere manier opvallen, zijn vooral afhankelijk van de reactie van de zorgcoördinator en van de agenda in het ZAT.

De verwijzroute naar de rebound via het ZAT liep/loopt niet goed. Het gebeurde regelmatig dat verwijzingen naar de rebound niet via het ZAT zijn afgehandeld. De casus werd besproken in het intern zorgteam, dan volgt een telefoontje naar Sybo en dan kon de leerling naar de rebound. Daarover is keer op keer gezegd dat dit zo niet mag en kan. (...) Het verbetert wel, omdat het inmiddels vaak aan de orde is gesteld. Maar het is ook de rebound wel een beetje te verwijten dat zij dit nog steeds niet goed op de rit heeft. Het moet ook van hun kant komen: zorg zelf voor uniformiteit. Hier mag iets meer slagvaardigheid in, dat is echt hard nodig.

De start van het CAT

Een nieuwe organisatie van de toeleiding naar de specialistische vormen van onderwijs (VSO, maar later ook het lwoo) via het CAT is onlangs gestart en de eerste TLV's zijn verstrekt. Het is te overwegen de inzet van het CAT te verbreden tot toelating tot alle (nog in te richten) vormen van bovenscholse voorzieningen en trajecten, inclusief een toets op de noodzaak van jeugdhulp, waarbij de verhouding tot het ZAT en de gebiedsteams van belang is.

Opvattingen

Wat betreft het inschakelen van jeugdhulp ten tijde van de aanmelding van reboundleerlingen is niet iedereen het er mee eens dat dat het juiste moment is. De jeugdarts wijst er op dat dat rijkelijk laat is: de casus is toch al in het intern zorgteam en ZAT besproken: *daar* had gedragsonderzoek aangevraagd kunnen worden en had men lijnen naar jeugdhulp uit moeten zetten. Dan kan de rebound daarop aansluiten. Dat verloopt wel steeds beter: de rebound handelt steeds vaker in samenspraak met hulpverlenende instanties, ook al omdat in de jeugdzorg een veel meer outreachende aanpak is opgekomen. Maar anderzijds is ook duidelijk geworden dat niet iedere reboundleerling via het ZAT is gekomen.

Niet iedereen heeft een mening geuit over de inzet van het CAT in de toeleiding naar de bovenschoolse ondersteuning en niet iedereen is er voorstander van om reboundaanmeldingen te toetsen in het CAT. Eén schooldirecteur is een duidelijke tegenstander.

(..) In principe niet en daar ben ik ook niet voor, ik ben voorstander van zo weinig mogelijk slagboomcommissies. Dat leidt tot perverse prikkels, kijk maar naar het verleden: ‘maak de rugzakaanvraag zo zwaar mogelijk, anders loop je geld mis’. De scholen in dit SWV hebben, bij alle onderlinge accenten, een sterk vergelijkbaar zorgprofiel. Het heeft dan geen zin om ingewikkeld te gaan doen met een CAT. Een school die geen middelen reserveert voor de zorg is ten eerste schandig bezig, want die doet de eigen leerlingen tekort en zal ten tweede zichzelf hard tegenkomen. Dan is er een grens met het SO. Het SO is niet groot in deze regio, het verwijzingspercentage ligt beneden het landelijke gemiddelde. Dat moet vooral zo blijven en alleen daarvoor is een slagboom (CAT) nodig. Die slagboom is niet nodig voor de huidige rugzakkers, ook niet voor de rebounders. Het CAT kan wel functioneren als adviescommissie voor scholen, maar alsjeblieft niet als commissie om te besluiten over de middelen die daarachter zitten.

Ook de schoolmaatschappelijk werker is geen voorstander van besluitvorming en toeleiding naar rebound via het CAT (‘er zijn al te veel commissies’) en stelt voor het besluit over een reboundplaatsing op de scholen te laten. Ook de jeugdarts uit twijfel. Zij vindt het een betere weg om dit besluit in het ZAT te nemen. Het ZAT kan fungeren als sluis tussen school en voorziening en bijvoorbeeld adviseren om eerst nog andere vormen van ondersteuning op school in te zetten. De jeugdarts wijst verder op de noodzaak tot goede afstemming te komen tussen CAT en ZAT, daar waar het gaat om de adviesfunctie.

Wanneer een ZAT goed draait, roept dat de vraag op welke casuïstiek dan bij het CAT moet komen, als we het hebben over het *adviesdeel*. Is zo’n CAT dan wel nodig? Dat ligt anders voor het *toelatingsdeel*: dat moet er gewoon zijn. Misschien is het wel goed dat er een mogelijkheid voor advies komt. Maar dan moet men wel oppassen dat een casus niet over de schutting wordt gegooid. Het moet mogelijk zijn een casus terug te wijzen: dit hadden jullie ook binnen je eigen ZAT op kunnen lossen. Het blijft dus altijd van belang kritisch te kijken naar de aangeleverde casuïstiek. (...) En voorkom dubbele advisering: CAT en ZAT moeten niet elkaars adviserende werk over gaan doen.

De gemeente stelt vast dat gemeente en onderwijs met elkaar in gesprek moeten over deze jongeren, want juist voor hen is het van belang om een verbinding te maken. Er is in de regio een intentieverklaring opgesteld, waarin men de bereidheid tot samenwerken uitspreekt en ook zijn de

onderwerpen benoemd die men gezamenlijk wil bespreken. De gemeente benadrukt dat het niet goed zou zijn om nu al een vaste structuur in te richten. Momenteel is nog geen kant-en-klare tekening neer te leggen. De vraag hoe de lijnen gaan lopen is al werkenderwijs duidelijk te krijgen.

Samen met het wijkteam of gebiedsteam maakt een gezin een maatwerkplan. Daar ligt ook de zeggenschap om later te besluiten of er specialistische hulp nodig is en zo ja, welke hulp. Daar moet ook het samenspel met onderwijs zijn.

Toch leeft in de gemeente wel de gedachte dat het CAT is te benutten als plaats waar de toeleiding naar de diverse ondersteunende arrangementen bij elkaar komt, gekoppeld aan een check op de inzet van jeugdhulp. Daarbij zal minimaal de jeugdarts betrokken zijn. Tegelijkertijd stelt de gemeente vast dat de toeleiding naar rebound gekoppeld zal moeten zijn aan de gebiedsteams, omdat bij een reboundleerling bijna altijd thuis ook van alles aan de hand is. De ondersteuning in die gezinnen moet ook georganiseerd worden. Bovendien past toeleiding via het gebiedsteam bij de wens van de gemeente om dáár de regie neer te leggen. De gemeente:

Het gaat er om tot een integrale analyse en een integraal plan te komen in de toeleiding: neem de andere leefgebieden direct mee. Het is niet helemaal duidelijk, maar het is in ieder geval wenselijk dat onderwijsarrangementen en verbindingen naar de zorg al in de toeleiding worden gelegd. Die lijnen zijn wel gelegd. De afspraak dat dat nodig is, is gemaakt. Het is alleen nog onduidelijk wie dat zal zijn: de generalist? Maar wie? Dit is een proces dat nog moet gaan lopen en waarin men elkaar steeds beter weet te vinden.

De gemeente gaat er van uit dat het volume leerlingen dat ondersteuning nodig heeft ongeveer hetzelfde zal blijven. De manier van werken, met een accent op 'eigen kracht', beter regie nemen en samenwerking van de gebiedsteams met de school, waarbij de teams de regie hebben, ziet de gemeente als nieuw. Maar of dit alles direct consequenties zal hebben voor de rebound? Dat lijkt de gemeente niet erg waarschijnlijk.

Vanuit het speciaal onderwijs hoopt men wel op een bredere inzet van het CAT dan alleen voor het afgeven van TLV's. In het CAT zouden de leden kunnen differentiëren tussen leerlingen die nog een kans hebben in regulier onderwijs en leerlingen die beter direct in het VSO kunnen worden geplaatst. Het VSO:

In passend onderwijs komt het VSO eigenlijk op de positie die rebound nu inneemt. Dan zou het nuttig zijn om het toelatingsportaal (CAT) voor beide stromen leerlingen in te zetten. Ook zou de inzet van het CAT de onafhankelijkheid in de toeleiding kunnen versterken. Nu is de VO-school vaak tegelijkertijd zowel klant als opdrachtgever en dat kan de rebound in een ingewikkelde positie brengen.

Wat betreft de inzet van het ZAT zou de schoolmaatschappelijk werkster graag aanpassingen zien. Het heeft haar voorkeur de inzet van hulp op een zo klein mogelijke schaal te regelen: zorgcoördinator, leerlingbegeleider en een partner bespreken met elkaar wat nodig is en daarbij betrekken zij alleen de mensen die nodig zijn. Dat betekent voor het ZAT:

Als je zo werkt, zou je het ZAT een hele andere invulling kunnen geven. Dan zou je daar alleen de collectieve signalen bij elkaar hoeven brengen. Bijvoorbeeld: nou hebben we al 12 leerlingen voorbij

zien komen, bij wie drank- of drugsmisbruik aan de orde is. Wat kunnen we daaraan doen? Zullen we dat als thema agenderen? Dan doe je namelijk beide: je werkt individueel voor kind en gezin én je doet ook iets aan de collectieve signalen.

Overwegingen

De komst van het CAT brengt advisering en besluitvorming over al dan niet toeleiden naar specialistische vormen van onderwijs dichterbij de eigen populatie en vergemakkelijkt afstemming met andere vormen van onderwijsondersteuning: bovenschools, al dan niet samen met VSO en in trajecten. Gevolg is dat meer maatwerk mogelijk is.

Overweging 1

Een reboundplaatsing begint niet altijd met voldoende informatie. Daarin speelt mee dat de rebound zowel uitvoerder is, als klant van het VO. Dat kan de rebound soms in een ingewikkelde positie brengen. Het CAT kan informatie opvragen, compleet maken en wegen.

Overweging 2

Als we accepteren dat de bovenschoolse rebound vooral een curatieve inzet heeft, is het zinvol om direct bij aanvang systematisch na te gaan of hier inzet van jeugdhulp aan de orde is. Deze afweging hoort feitelijk plaats te vinden in een eerder stadium (in het ZAT), maar wanneer dat niet is gebeurd, kan een gedragswetenschapper, betrokken bij de CAT die afweging maken.

Overweging 3

Er komen in Hardenberg en Dedemsvaart vier gebiedsteams. De gemeente is er sterk voorstander van dat een gebiedsteam vertrekt vanuit het belang van kind en gezin. Zij verwacht van de partners, (onder wie onderwijs), dat ze op de gebiedsteams aansluiten. Wordt deze gemeentelijke opvatting verder uitgewerkt, dan zijn momenteel de volgende complicaties in de samenwerking met het onderwijs te voorzien:

- de VO-scholen kunnen met vele gezinsregisseurs te maken krijgen, die uiteindelijk de regie voeren over de beste oplossing voor kind en gezin. Dat zal niet altijd leiden tot keuzes die passen bij de behoefte die de school formuleert. Daarnaast is het voor een school onwerkbaar wanneer zij met steeds weer andere gezinsregisseurs moet overleggen³. Hulp en ondersteuning voor jongeren en hun gezinnen is bezien vanuit het onderwijs het beste te regelen vanuit de vindplaats school.
- leerlingen in het VO komen uit alle windrichtingen: hoe gaat de samenwerking met het onderwijs vorm krijgen, wanneer leerlingen die niet onder één van de gebiedsteams vallen?
- hoe gaat een gebiedsteam haar taken uitvoeren met de mensen die er nu zitten? Ervaringen in de praktijk maken duidelijk dat samenwerking nooit succesvol kan zijn, wanneer een contactpersoon uit een gebiedsteam of jeugdhulpinstelling geen kennis en ervaring heeft van het werken in een onderwijscontext. Dit is ook in deze regio onderkend. Een betrokkene:

Ik vind het wel zorgelijk wanneer iemand die vanuit sociale zaken komt de contactpersoon moet worden voor de scholen, de ouders en de leerling. Het verbinden van jeugdzorg en onderwijs vraagt

³ Een grote school als bijvoorbeeld het Vechtdal Hardenberg zal te maken krijgen met drie casemanagers uit de gebiedsteams, die ieder binnen de school op zes coördinatoren treffen. Dat wordt al snel een onwerkbaar situatie en het zal niet meevallen om dan de medewerking van de school te krijgen.

aparte vaardigheden en als je daar geen rekening mee houdt, zetten scholen al heel snel de hakken in het zand (...).Dat is de worsteling op dit moment.

De gemeente erkent dat men nu in de regio tegen een diversiteit in teams aanloopt. De uitwerking van de vragen hoe de teams elkaar gaan vinden; hoe zij zo efficiënt mogelijk de bemensing neerzetten en hoe zij kunnen voorkomen dat zaken dubbel, niet of langs elkaar heen gebeuren is nu gaande.

Overweging 4

De afstemming tussen ZAT, CAT en gebiedsteam is nog niet duidelijk. De gemeente kiest voor handhaving van de ZAT's, met een link naar de CJG's c.q. gebiedsteams. Zij lijkt het ZAT echter vooral te zien als voorpost van de gebiedsteams en veel minder als op zichzelf staande mogelijkheid voor steun en advies. Echter: niet alle problematiek die in het ZAT wordt besproken, hoort thuis bij een gebiedsteam. In het ZAT is dicht bij de school vast te stellen wat school overstijgende problematiek is en wat niet. Nadat dat is vastgesteld, spreekt men met elkaar af wie het vanaf hier op gaat pakken en in het ZAT monitort men het verdere verloop. Verwijzen naar een gebiedsteam *kan* aan de orde zijn, maar zal niet altijd noodzakelijk zijn.

Meerdere scholen benadrukken de waarde die het ZAT voor hen heeft. Enerzijds omdat zorgcoördinatoren op deze manier een multidisciplinaire sparring partner hebben, waar zij veel van leren. En anderzijds omdat de problematiek die in het ZAT wordt besproken, vaak is gekleurd door gedrag op een specifieke school en leerproblematiek. Een ZAT kan slagvaardig en efficiënt optreden en er nemen professionals aan deel, die goed mee kunnen denken met de school en die ook capabel zijn om vast te stellen wat de ernst en complexiteit van de problematiek is en waar nodig te verwijzen.

Overweging 5

Welke toelidingsroute naar bovenschoolse ondersteuning het meest optimaal is, is momenteel nog niet duidelijk. Wel is te letten op verantwoordelijkheden in de inzet van middelen. Zo zal een gebiedsteam nooit alleen de regie kunnen voeren over de inzet van extra ondersteuningsmiddelen in het onderwijs.

Het is aangetoond dat het een belangrijke beschermende factor is wanneer het goed gaat op school en dus is het voor een gebiedsteam zeer relevant om ervoor te zorgen dat een kind goed meekomt op school, ook al is er veel aan de hand in het gezin. Om die reden kan het zinvol zijn dat een onderwijsmedewerker meedenkt in het gebiedsteam en op die manier de verbinding maakt. Er zijn dus momenten dat men zal moeten schakelen tussen gebiedsteam en onderwijs, liefst met vaste personen. Hoe dat er dan precies uitziet, zal nog moeten blijken. Het is bijvoorbeeld ook denkbaar al vanuit het intern zorgteam heel laagdrempelig een verbinding met het gebiedsteam te maken.

Conclusie

Het CAT is net gestart en nog volop in ontwikkeling. De waarde van de adviesfunctie van het CAT lijkt vooralsnog geen populaire optie te worden en moet inderdaad niet gaan dubbelen met het ZAT. Toch is het aan te raden het CAT niet alleen de TLV's af te laten geven, maar ook onafhankelijk te laten adviseren over de best passende vorm van bovenschoolse ondersteuning en over de noodzaak jeugdhulp aan te vragen. Het CAT kan binnen het SWV een sleutelpositie innemen in het hebben van

overzicht. Het CAT kent het geheel van ondersteuningsmogelijkheden en specialistische trajecten en voorzieningen binnen het SWV. Op basis van deze kennis kan het CAT bijvoorbeeld differentiëren tussen leerlingen die nog een kans hebben in regulier onderwijs en leerlingen die beter direct in het VSO kunnen worden geplaatst. Maar ook tussen leerlingen die een kort of een lang ondersteuningstraject nodig hebben. Of tussen leerlingen die op de eigen school kunnen blijven, dan wel beter op hun plaats zijn op een andere school.

In de toeleiding en de rol van het CAT is momenteel sprake van de noodzaak tot afstemmen binnen de driehoek CAT, ZAT en gebiedsteam. Hoe verhouden CAT en ZAT zich? Maar ook: hoe verhouden CAT en gebiedsteam zich, dan wel ZAT en gebiedsteam? CAT en het ZAT moeten een heldere taakafbakening uitwerken en beide dienen de afstemming en verbinding met de gebiedsteams goed in het oog te houden, zeker waar het gaat om adviezen/besluitvorming over de inzet van jeugdhulp.

Voor de samenstelling van het CAT betekent dit dat de commissie minimaal een beroep moet kunnen doen op iemand uit het VSO, een reboundmedewerker en/of een medewerker van het expertisecentrum, dan wel een ambulante begeleider en een persoon die deskundig is wat betreft de inzet van jeugdhulp (bijvoorbeeld schoolmaatschappelijk werk of de jeugdarts).

In de praktische uitvoering van de gebiedsteams is een realistische uitvoeringspraktijk van belang en daartoe behoort niet dat iedere VO-school met een aantal gezinsregisseurs moet overleggen. Het zou wel kunnen helpen wanneer de generalist uit een gebiedsteam deelneemt aan de besprekingen op school om daar de signalen op te vangen en gezamenlijk tot handelingsadviezen te komen. Dat is breder dan alleen bepalen wie er aan de slag moet, en wie de regie heeft op de hulp. Het zou dan ook moeten gaan over mogelijkheden om de basisondersteuning op de school te versterken.

Een CAT kan ook een aanzet leveren tot vernieuwend denken in het zoeken van oplossingen. Er is meer mogelijk dan nu wordt benut. Dergelijke mogelijkheden zou het CAT kunnen beoordelen en uitwerken, daarmee kan zij hopelijk meer sturing bieden op schoolwisselingen in de regio waaronder de overgangen tussen regulier en speciaal.

Het Nederlands Jeugdinstituut

Het Nederlands Jeugdinstituut is het landelijk kennisinstituut voor jeugd- en opvoedingsvraagstukken. Het werkterrein van het Nederlands Jeugdinstituut strekt zich uit van de jeugdgezondheidszorg, opvang, educatie en jeugdwelzijn tot opvoedingsondersteuning, jeugdzorg en jeugdbescherming evenals aangrenzende werkvelden als onderwijs, justitie en internationale jongerenprojecten.

Missie

De bestaansgrond van het Nederlands Jeugdinstituut ligt in het streven naar een gezonde ontwikkeling van jeugdigen, en verbetering van de sociale en pedagogische kwaliteit van hun leefomgeving. Om dat te kunnen bereiken is kennis nodig. Kennis waarmee de kwaliteit en effectiviteit van de jeugd- en opvoedingssector kan verbeteren. Kennis van de normale ontwikkeling en opvoeding van jeugdigen, preventie en behandeling van opvoedings- en opgroeioproblemen, effectieve werkwijzen en programma's, professionalisering en stelsel- en ketenvraagstukken. Het Nederlands Jeugdinstituut ontwikkelt, beheert en implementeert die kennis.

Doelgroep

Het Nederlands Jeugdinstituut werkt voor beleidsmakers, staffunctionarissen en beroepskrachten in de sector jeugd en opvoeding. Wij maken kennis beschikbaar voor de praktijk, maar genereren ook kennisvragen vanuit de praktijk. Op die manier wordt een kenniscyclus georganiseerd, die de jeugdsector helpt het probleemoplossend vermogen te vergroten en de kwaliteit en effectiviteit van de dienstverlening te verbeteren.

Producten

Het werk van het Nederlands Jeugdinstituut resulteert in uiteenlopende producten zoals een infolijn, websites, een digitaal platform (Kennisnet), tijdschriften, e-zines, databanken, themadossiers, factsheets, diverse ontwikkelings- en onderzoeksproducten, trainingen, congressen en adviezen.

Meer weten?

Wilt u meer weten over het Nederlands Jeugdinstituut of zijn beleidsterreinen, dan kunt u terecht op onze website www.nji.nl.

Wilt u op de hoogte blijven van nieuws uit de jeugdsector? Neem dan een gratis abonnement op onze digitale *Nieuwsbrief Jeugd*.